

י. ע. צורי

משפט התלמוד

ספר ששי

משפט העונשין

הוצאת "מרפז" ורשה.

תרפ"א: — 1921.

I. S. Zuri--Rzezak.

JUS TALMUDICUM

LIBER ŠEXTUS

JUS POENALE.

EDITIO „CENTRAL”

VARSOVIA—MDCCCXXI.

הלך ראשון.

ת כן העון.

א. כוללות.

לר"ע העברה נערכת על פי ההשפעה היוצאת ממנה על היחס בין איש ורעהו, ולא לפי ההפסד המעשי היוצא על ידה לנעשה-לו.

כן רואים אנחנו לר"ע ורבי יהודה שפוטרם בשור שאין לו בעלים (כ"ק ד, ז מ').

בהשבת גנבה הוא מצריך דעת בעלים (כ"מ מג ע"ב מ').

ולכן לדעתן שמין במזיק ולא בניזק, זאת אומרת לא לפי ההפסד הממשי שהסב לניזק (כ"ק ו ט"ג).

ולכן גדול בעיני רבי יהודה מצות פדיון בנו ממצות פדיון עצמו. בי בכלל: מצות-יחס, מצוה שעל האיש ביחס לחברו, עולה על המצות החובה לעצמו ולמקום. (קדושין ט).

בהתאם לרגש האחריות הממלא את כל הכונתו של ר"ע אין החטא בעוניו בן עונשין כל עוד לא הכיר החוטא ברגע חטאו את כל האחריות הרובצת עליו. אין הוא מרגיש את האחריות רק אם יכיר כי בעשותו את הדבר תבוא כודאי רעה רבה על חברו. כל עוד יחשוב כי ע"י מעשיו בלבד לא תבוא הרעה, הרי הוא חוטא מקלות דעת בלבד.

ולכן אין עברה רק אם הוא עברה ככולה ובשלמותה. בהתאים דבר שהוא עברה למחצה, לצד אחד, שיש בו צד-יכולת לעברה, שעברה ורשות משותפות בה, אינו עברה לעונשין. ולכן צד אחד ברכית פטור לרבי יהודה (סו"ט ספר התמוזי, משפט ההתמינות ד"ו ר"ת). המכה שני אנשים כאחד

ואביו ביניהם, פטור (יבמות ק"א וע"ש הלכא; י"א ז; תוספתא י"ב, ז). ולכן ג"כ דעת ר"ע בעדים. דבר ולא חצי דבר, זאת אומרת אין רגש אחריות עליהם אם לא העירו על כל הדבר.

וגם בנדר דעת ר"ע: נדר שהותר מקצתו, הותר כולו.

שיטת הגלילים. הגלילים הולכים גם במקציע משפט העונשין וכבבל שאר המקצועות, בשיטת התועלת וההפסד המעשי. לפי התוצאה הממשית היוצא ממעשה העברה מעריכים הם את חומרה ומדרגתה. השוה לדוגמא הלאה סעיף ח ד"ה שיטת הגלילים.

רבא שם לבו לצד ההנאה אשר בעברה. ולשונו בקדושין מג ע"א: גם בית שמאי, המחיבים את המשלח בעברות וחמאים, מורים באומר לשלוחו צא אכול חלב שהוא פטור: שלא מצינו בכל התורה כולו זה נהנה וזה מתחייב.

גם העונשין הם לפי דעתו הסבת צער גמול ההנאה. ולכן מרבה הוא לקנוס בכל מקום עברה בכדי לחסר את העובר הנאה אחרת במקום הנאת העברה אשר היתה לו. השוה כל זה בספר החמישי, משפט ההתחייבות בדבר התחייבות בעברה סעיף כב.

נמוק ההנאה אנחנו מוצאים אצלו גם במקצועות אחרים. לדוגמא סוכה לו: כל להנאתו אינו חוצץ. גוי האונס את ישראל לעברה ואין הגוי מתכוון אלא להנאתו, יעבור ואל יהרג (פסחין ע"ד).

עברה בהנאה כמעשה בידים היא. תגבורת ההנאה כאונס הוא. השוה סעיף ז. מצוה לאו להנות נתנה (ל"ה"ז).

נוכיר עוד דעת שמואל שרק אוכל הקדש מיסיף חומש לפי שנהנה, ולא המזיק (נ"מ ט). וכן דעתו כריתות י"ט: המתעסק בחלבים ועריות חיב: שכן נהנה הוא.

יש לפ"ז לחלק את תכן העון לסוגים אלה:

I עברות המלאכה: מלאכה בשבת, ביהוב"פ, זר העושה עבודה בבית המקדש, המטיל מום בקדשים. במלאכות האלה אינו חייב עד שיעשה מלאכת מחשבת ומלאכת תקון (גם עבודת האלוים י"ב למנות לסוג זה).

II עברות המביאות הוץ: נזיקין, חבלות גנבה, רציחה.

III עברות חלול השם והקדש: טוטאה במקדש, מקלל אביו ואמו
אחדת ננות בני סוגי' הס, כמו ע"ז...).

עברות המביאות פנם משפחה. השוה יבמות ירושלמי סוף פרק יא
השוה הלאה סעיף מז ד"ה הדברים.

VI עברות ההנאה: עריות, אסורי מאכלגת

ב. מדרגות העון השונות.

אין עונשין רק על מעשה הנאסר בפירוש בתורה. מ"מ אסרו החכמים
ממעם גזרה והרחקה גם דברים הדומים למעשה העברה, המביאים את
האדם לעברה ומרגילים אותו לעבור גם על חוקי התורה.

על עברות דרבנן קנסו החכמים באופנים שונים, ביחוד פסלו את
מעשה העושה ואסרו עליו להוציא ממנו תועלת (השוה הלאה). וכן העמידו
עליהן עונש מכות מדרות.

אבק העברה. אבק שביעות (קדושין כ ע"א), אבק רבית (נ"מ סא
ע"ב; סו ע"א; תמורה ו ע"ב). אבק לשון הרע (פאה פ"א; תוספתא ע"ז א, י).

האסור משום הרגל עברה. ב"מ צא ועיד.

נראה בעברה (מתני' כעברה). ביחוד אסרו החכמים כל עסק הנראה
כרבית (נ"ב סו ע"א; נ"מ עג ע"א; סב ע"ב; סה ע"א; סד ע"ב). השוה הספר
החמישי, משפט ההתחייבות סעיף ריד, ד"ה הנראה כרבית.

וכן המחוי כשקרא אסור (כתובות פח ע"א; נ"ק ט ע"א וע"ב תוס' ד"ס
אמטולטין מגישין כו ע"ב). ועין עוד בכורות יג ע"ב לרבא.

שימת רבא. המשוה את המקומות האלה נובח לדעת, כי על פי
רוב רבא הוא המחמיר ביותר בדברים הנראים כעברה.

להכשיל את חברו בעברה. עוברין ע"ז משום לפני עור לא
תתן מכשול. על לפני דלפני אין מצווין (לאבני, ע"ז יד ע"א).

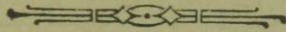
3. התהלכות עם עוברי עברה.

החשודים על עברות אסור לבוא עמהם במגע ומשא מדברים שהם חשודים עליהם. השוה כל הענין הזה בארוכה בבפורות כט ע"ב—לבחשוד על בכורות, שביעית ותרומה.

והשוה הלאה דיני גלוח סעיף כב על דבר ההתיחסות למסור, למוכס ולגולן.

עכו"ם ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין; מינין מסורות והמומרין מורדין ולא מעלין, ע"ז כו. אמנם ר' יוחנן מתנגד לזה בנוגע למומר.

אסור לסייע ידי עוברי עברה (ע"ז י"ז ע"ג).

חלק שני

מעשה העון.

ד. קודמות.

העון מורכב ביחס להמעשה אשר בו: 1) מהפועל ורצונו, 2) מתנועות גוף הפועל, 3) מכחו, 4) מהמעשה, 5) מפעולת המעשה (מהמטרה המתגשמת, מהנעשה), 6) מהנעשה בו. דרך המעשה וצורותיו שייכים לתורת המעשה.

הקשר בין כל חלקי המעשה שייך לתורת הסכוב. ביחס להעון אשר במעשה כולל הוא את האשמה, העול (נגד הכוה) והעברה על החוק.

ה. תורת המעשה.

ו. חסר דעת.

עשה בעודו ישן, הר"ז אינו כלום (ינמות נכ). לא התכוון כלל לעשות. הר"ז בחסרון דעת (לכא עס).

כפית הגוף.

התעורר מעצמו לעשות, כי אם כפאוהו לגופו ועשה, זאת אומרת הביאו את גופו לידי מעשה (*vis absoluta*) (ולא ע"י הכפעה: ע"י איוס וכפחדה כלכד). אין זה נחשב כמעשה (ע"ז נד ע"א תוס' ד"ה כגון). האיש העושה את מעשהו בכפיה נחשב כקרקע עולם (ינמות נג ע"ב תוס' ד"ה אין לזנס).

הכו אותו עד אשר עשה, הר"ז מעושה, (כפוי, כ"ק מח ע"א).

הוכרח לעשות ע"י איוס והפחדה, הר"ז כעושה מרצון, אבל אינו נהרג על זה (תוס' עס).

זין אונס גוף (כפיה) בערוה, שאינה אלא מדעת (יבמות טז ע"ג לרבא).

אונס הגוף בעברות הפשיעה. כדיני תנאי אנחנו מוצאים מחלוקת בין ההכזים אם אי מלוי- התנאי מתוך אי- יכולת טבעית נחשבת כחוסר מלוי או לא (כגון שאמר הר"ז גט אם לא אגזל ליום פלוני ונפסק הגזל ולא יכול לגזל, כמותת ג' ע"ג; גיטין עג ע"א והבזה הספר השני, מבטל המבטחה, סעיף מז). בנראה יהיה כן הדין בעברות הפשיעה, כגון בנזקין.

פשיעת העובר בהתהוות האונס והכפיה. היה לו להעלות על דעתו כי בוא יבוא האונס ולא קדם ובטלו, הר"ז פשיעה. היה זה אונס בלתי מצוי ושכיח ואין דרך האדם להעלותו על לבו, אין פשיעה (כתובות ג' ע"א; כ"ק נב ע"א; כ"ק נד ע"ג לרבא. ולכן נקרא בירובלמי כות שאטו מ"ז: "כות אונסין", ג"ק ו, ד). ולכן:

ישן ושבר כלים, אם היו שמה הכלים מרם נרדם הר"ז פישע (כ"ה לו להודרו ולמוע אונס השנה, כמוכן אין דין זה רק בנזקין. שחייבין עליהם בפשיעה בלבד).

ז. פתוי והתגברות ההשפעה.

פתוי קטנה אונס הוא (יבמות מה ע"ג לרבא) *

אשה שנאנסה (כפית הגוף), כתחלתה באונס וסופו ברצון הוא, לאכזה דשמואל; אבל לרבא: יצרה לבשה (כתובות נא ע"ג).

ה. תנועות גוף הפועל:

דוב החכמים סוברין אין לוקין (אין שובין בטוה מכות) על לאו שאין בו מעשה. השוה הלאה סעיף כח מספר 4. וכן הוא גם בעונש מיתה ובעונשי קרבן. השוה הלאה סעיף נג.

יוצאים מן הכלל דברים שעקרם בלב, כגון מנרף, ועדים זוממין, לכן נענשים הם על דבורם בלבד. רעיון זה נמצא לרבא סנהדרין סה. ר"ע אמנם מחמיר להעניש גם על עברות בלי מעשה.

ן דעתו במקיים כלאים (מכות כא ע"ב). וכן דעת תלמידו רבי יהודה (מכות יט ע"ב). אמנם לחכמי הגליל אין לוקין. כן לרבי יעקב (מכות ד ע"ב) וכן לר' יוסי הגלילי האומר: כל לא תעשה שבתורה שאין בו מעשה אין לוקין עליו (טו ע"ה).

יש להעיר כי גם כמשתחוה לע"ז מחייב ר"ע (סנהדרין כג).

עברה זו נעשית אמנם בתנועת הגוף ואין חסר בה, כי אם פעולה המתגשמת על ידה.

ב"ש מחייבין את החושב לשלוח יד בפקדון חברו בנגיד לב"ה (כ"א מג ע"ב).

גם לר"ל כנראה לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות כא ומוס' סנהדרין סה ע"ב ד"ה ר"ל אהר).

תנועת הגוף והפעולה. שונה בזה השקפת הגלילים מהדרומים. כן אנו מוצאים מחלוקת בין ר' יוחנן ור"ל בחוסס שור בדישו בקול ולא כמעשה. לר' יוחנן חייב משום שעקימת שפתיו מעשה הוא. אמנם כנראה טעם ר' יוחנן הוא משום שבעברה זו פעולה יוצאת לאור ומטרת העובר נתגשמה בהפועל, אף כי לא נעשתה בתנועת הגוף. וכן לשוני בתמורה: שונה תמורה: לפי שבדבורו נעשה מעשה (תמונה ג ע"ב).

שיטת הגלילים. זה מתאים באמת להלך רוח הגלילים לדון בכל דבר ולהעריכו על פי התועלת היוצאת לרגלו.

הרעיון הזה נמצא ג"כ במחלוקת החכמים אם מהלך כעושה מעשה הוא (כ"א לא ע"ב).

וכן בכפיפת קומה (סנהדרין סה ע"ה). אשה מונה נחשבת כקרקע עולם, רק התורה החשיבה להנאה כמעשה (לכא כ"ק לג).

ט. עברות הפשיעה. (Unterlassungen).

החדל לעשות אשר הוטל עליו, הר"ז פושע. חייב האדם על נזקי ממנו, זאת אומרת על הנזקין הבאין על ידי אשר לא שמר את ממנו: שורו ובורו ואשו לכל יצאו להזיק אחרים. השוה על זה הלאה סעיף פו.

וכל זה משום ששמירתן עליו בהיותן ממונו (כלבו, המשנה והתלמוד).
בדרך כלל יש להחשיב את נזקי ממונו לעברה שיש בה מעשה לדעת
ר' יוחנן המהחשב בזה עם הפעולה היוצאת לאור.

חייב השבת אברה אינה רק מצוה. לא השיב אינו נענש. אמנם אם
לקחה ולא השיב, נענש. הרואה גחלתו של חברו מגלגלת והולכת ואינו
מכבה אותה, פטור, בהיותה ממין חברו ולא ממונו (כ"ק ו, ד).

הכח. צרורות. במשפט התלמודי נמצא ג"כ הרעיון כי כח
האדם כתנועת הגוף הוא, הנעשה ע"י כחו כנעשה ע"י גופו. והננו רואים
זאת בדיני נזקין בענין צרורות. תרנגולין המעלין צרורות בלכתן ובניקורן
ושבר, את הכלים או תרנגול הפורח ממקום למקום ומוציא רוח בכנפיו
ושבר בו את הכלים, ה"רז חייב. לסומכוס תלמיד ר"מ — נזק שלם,
להכמים — רק חצי נזק. כן לרבא דין צרורות הלכתא גמירי לה. לשון רש"י
הוא: כל מה שהוא כחו ולא גופו צרורות קרי ליה, ב"ק יז ע"ב ד"ה צרורות.

י. תואר הפעולה.

זר שהפך בצנורא חייב (משום עבודת העלמה): לפי שקרב עכולו (שנוטות
ז' ע"ב לרב הונא).

במלאכת שבת. רק מלאכת מחשבת אסרה התורה. המקלקלין פטורין
חויז מחובל (שבת קי' לר' אבהו לפני ר' יוחנן).

קרוב הפעולה. תרומה העומדת להטמא, מותר להקדים ולטמאה,
כן לרבי יהושע בנגוד לרבי אליעזר (תלומות ח, ד מ'). השוה הלאה סעיף יא
דעת רבי יהודה בן בתירה ולשונו: מפני שקרב מיתתו.

הכפלת הפעולה. המחמץ אחרי המחמץ, המסרס אחרי המסרס
הולקין בזה התנאים (בבבב לנ).

יא. תורת הסבוב.

בין המעשה והנעשה (המסרס שהתגשמה, הפעולה) צריך להיות קשר מוחלט

רק פעולה היוצאת בהכרח ובהחלט בלי להיות תלויה בעוזרים אחרים ובתנאים נוספים העומדים מחוץ לפועל, בין אם כבר ישנם ובין אם יבואו אחרי המעשה, — רק פעולה כזו בת עונשין היא, אם אין במעשיו כדי סבה מספיקה הרי הוא רק כגורם בלבד (כ"ק ס ע"א; יע ע"ב; ק"ט; נה ע"ג).

סבה מספיקה או מעשה שיש בה „כדי פעולה“. המית את חברו בכרזל בכל שהוא, באבן שיש בו כדי להמית, חייב (פסהדין עו ע"ג משנה, רב ושמואל). הרוחף את חברו לתוך המים ויכול לעלות משם פטור: אומדים אנחנו ואומרין: אדם אחר כיוצא בו יכול היה לעלות משם ורק הוא שענתו גרמה לו (פסהדין עו וש"י ד"ה שיכול).

המניח גחלת על לב חברו ויכול לסלקו ומת פטור (כ"ק נו ע"א לכה). התוקע לחברו באזנו וחרשו, פטור: שהוא הוא שהבעית את נפשו (כ"ק פא ע"ה).

הענין הזה מבטא התלמוד בשם: יש אומד למיתה, זאת אומרת אומדין אם יש בו כדי להמית. והדין הוא כי יש אומד גם לנזקין (כ"ק פא).

שני עושים ובמעשה כל אחד כדי מרת הפעולה. שני אנשים שהכו אדם בבת אחד ויש כדי מיתה בהכאת כל אחד, הנה בנוגע לעונש מיתה פטורין (מגוהת הכתוב שאין שני אנשים נעשין על ריחת נפש אחת); בממוין — שניהם חייבין (ומששין ביניהם, כ"ק, ע"ב ונתוס' גס).

השתתפות הטבע במעשה האדם. אם יש במעשה כל אחד כדי-פעולה, הר"ז פטור, כגון לכה גחלת ולכה הרוח ויש בלבויו כל אחד להמית, פטור: שגם בלעדו היה מתלבה הגחלת (כ"ק מ ע"א תוס').

שימת חכמי א"י. חכמי א"י מצריכים היוק ברור מתחלתו. כל היוק המסופק מתחלתו, אינו חייב. לשון הירושלמי (כ"ק ו, ד): שם בבבל אומרים... ברוח שהעולם מתנהג בו חייב; ר"ל (וגם כ' יוחנן ?) אומד אפילו ברוח שהעולם מתנהג בו פטור: שלפעמים בא ולפעמים אין הוא בא. כ"ק ט ע"ב לר"ל הלשון: אינו חייב רק אם ברי היוקו. יש להזכיר ג"כ כי לר"ל פטור על התראת ספק.

הדרומים בכלל מרבנים לדרוש סבה מספיקה. ולכן דעת ר"ל שאינו חייב על אשו רק משום ממינו (כ"ק טו).

וזן דעת רב בנתקל בכלי חברו. אין כליו רק גרמא ואינו חייב

על הקרקע מפני שאינו ממונו (כ"ק נח ע"ג). וכן לר' אלעזר משום ר' ישמעאל אינו חייב על הבור רק משום ממונו ורשותו (ג"ק נט ע"ג).

אמנם קונם ר' אלעזר בגרמי כר"מ ובל זה מטעם קנס (ג"ק ק"ז) וכן דעת תלמידו ר' נוסא (ניטין יושלמי פ"ק ד).

בזה אחר זה. עשה הראשון ובמעשהו כדי פעולה ואח"כ בא השני ושנה את המעשה, הראשון חייב והשני פטור, כגון הורק כלים מראש הגג ובעודם נופלים בא אחר ושברם, הר"ז פטור; לפי שכלים שבורים שבר (ג"ק סו ע"ג).

במיתה כולן פטורין; לר' יודא בן בתירה האחרון חייב: שקרב מיתתו (כ"ז י ע"ג).

סיוע. אין במעשה האחד לבדו כדי פעולה, השני נקרא מסייע. בא הסיוע מצד הטבע באופן רגיל ומצוי, הר"ז חייב, כגון המלכה גחלת ואין בלבדו כדי פעולה ובא רוח מצויה וסייעתו (ג"ק ס ע"א ותוס' ד"ה לנה, השם ג"כ ג"כ כו ע"ג, אמנם לכך אשי נהג זה לגמלא). אם בא הסיוע אחר השוה תוס' ב"ב כו ד"ה ויקא.

זה הוא הנקרא בתלמוד זורה ורוח מסייעתו. אם ברוח שאינו מצויה, הרי הוא כאונס.

אם שני המסייעים בני אדם הם ואין בכל אחד כדי פעולה, שניהם חייבין. (השם על זה רמב"ם חובל ומזיק ו, טו ותוס' ב"ק ס ע"א ד"ה והכא נדעתי כל דג אשי נהגא ס"א). זה יכול וזה אינו יכול, זה שאינו יכול כמסייע שאין בו ממש הוא (שנת ג' ע"א ו"ק ס ע"א ותוס' ד"ה לנה).

יב. הנדונים על שם סופו (עונש פרְגוּמְיוֹ)

הבא במחירת נדון על שם סופו (סנדקין ע"ג ע"א). וכן כגון סורר ומורה. לשון רבי יוסי בזה: הגיעה התורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה: סופו מוכר נכסיו אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא ומלסטם אה הבריות — אמרה תורה: ימות זכאי, ואל ימות חייב (ע"ג ע"א).

העונש הזה דומה לעונש משטרה, המקדים ובא למעשה העברה,

ובכלל זה כל החוקים על הסוככים הרחקת הניזקין והדברים המעמידים
אחרים בכבנה, כגון גדול כלב רע (עין ל' נתן כ"ק ט"ו ע"ב).

יג. הנסיון לעשות.

אין חוקי התלמוד מענישים על הנסיון.

יד. אי-האמצעות.

הגדרה. בין החלקים השונים אשר העברה מורכבת מהם (למעלה
כ"ט ד) יכול להיות קרבה ותכיפות בלתי-אמצעית וישרה או אמצעית
ובלתי-ישרה.

אם ע"י מעשהו נולד ומתהוה כח פועל חדש והכח הזה מוציא לאור
את מעשה העברה, אין זה נחשב כאלו עשה בעצמו, ולכן:

השורף שטרותיו של חברו, ועי"ז אין החייב רוצה לשלם: הר"ז
פטור: מאונו של החייב לשלם נולד ונתעורר ע"י מעשה ירפתו ואין זה רק
כנורם בלבד (כ"ק ט"ו ע"ב).

אם הכח הבא ופועל אח"ז אינו כי אם המשך הראשון, ולא כח
חדש, הר"ז חייב (כגון הודק כלי ומתנגגל למקום אחר וגביר, הר"ז חייב: נחשכ הוא
כשגור מרגע הזריקה, כן על פי ספקו של רבא, כ"ק י"ז פ"ב. לדעת התוס' יש הגדל בין זה ובין
זרק אבן על כלי, ע"ש ד"ה זרק).

שהיה זמנית בין התחלת הפעולה והתגשמותה הגמורה. הכה
אדם וחכשוהו למכה לראות הימות ממכתו או לא ואמדוהו אחרי זמן למיתה
והקל ממה שהיה, אם הכביד אח"כ ומת, חייב: שאין אומד אחרי אומד;
ר' נחמיה אומר פטור: שרגלים לדבר (גלא מחמת המכה הראשונה בלבד מת, כנראה
דין זה נפקדו במכה ומיתה ומטעם ההתחבנות עם הטבע המיוחד למהלך החולי, סנהדרין עח).

שהיה בין המעשה ובין הפעולה. הכופת את חברו ואין עוד
חמה אבל סופה לכוא, והמושיב את חברו בבית שיש וסופו למות מהבל,
הר"ז פטור (כנראה הטעם הוא לפי שהמייק הבא אח"ז לא נמלא עדיין אף במקצתו אף

שגילו הוא לבוא). הושיבהו בחמה (כנגד היתב שם) והמדליק נר בבית שיש ,
הר"ז חיב (סנהדרין ע"ו ע"א לרבא). במושוב בחמה ההורג מזומן כבר ובמדליק
נר הוא מזמן את ההורג (לפון רש"י שם ד"ב סוף וד"ה טעמא).

המצמצם. אם בא ההורג מעצמו ולא הוא הזמינו, אבל מנע את
חברו מלברוח מפניו, הר"ז מצמצם וחייב (סנהדרין ע"ו).

מרחק מקומי. אם באה השהיה בין המעשה והפעולה רק ממרחק
המקום, כגון ההורג את חברו בחצים, הר"ז חייב: כי מכחו הולכים החצים.
וזה היא הבטוי הרגיל בתלמוד: „משום הציו" (ב"ב ק"ו; כ"ג כה ע"ב).

טו. תורת העברות, העול והאשמה.

השוגג, המוטעה והאונס יוצאים מכלל האשמה ומכלל העברות. חכמי
התלמוד התבוננו לכל אלה המקרים והוציאו מכלל עונש. ביחוד הרבה
לחקור בזה ר"ע, גדל שופטי העונשים בין חכמי המשנה. השהו סעיף א.

רבי עקיבה. דרכו של ר"ע בדרשותיו להוציא מכלל עונש את
השוגג, אונס ומוטעה. כן הוא דורש בספרא מלת הנפש היא (ספרא ט'
פרק יד הלכה ז; פרק טו סמן ז. ספרי דברים שהיא מניח מדרש ר"ב פסקא טו; ק"ה; קמט).

וכן במכילתא דרשב"י שרובה לר"ע (כא יב, טו), מענין מאוד כי כל
הדרשות הנמצאות בסתם במדרשי ההלכות לר"ע מיוחסים לו ולשמו במלים
מפורשות במדרשי ההלכות אשר לר' ישמעאל (ספרי במדבר פסקא ט; ק"ה;
מכילתא דר' ישמעאל כל פרשה ח; כי תשא. והלפון הוא: הגש הוא מודה, דברי ר"ע).

ובאמת אנו מצאים כל שורת הבטויים האלה כפי ר"ע בעצמו בדבריו
לר' יהושע: אתם — אפילו אנוסים, שוגגין ומוטעין (ספרא אמור פ"ה ט'
השם הלפון ר"ה כה ע"א מ'. שם בעצות מלת מוידן במקום אטבין).

יש להעיר כי פטור שור הנוגח בטעות לר"ע הוא (מכילתא משפטים פ"ה
י על הפסוק ובעל הסור נקי).

תחת זה הוא מחייב בכריתתא ברוספתא את השוגג ואת המטעות
בדיני ממונות (שנועות ג, ה חוספתא): יש להבדיל אפוא לדעתו בין נזקי ממונו,
כגון שור, ובין נזקי עצמו.

הגדרת שונג ומעות. מן התוספתא יש ללמוד ג"כ הגדרת המעות על פי ר"ע (פ"ג הדגמא כווק אכן נרשז הכלים).

מסעיף הבאים למטה יוצא ומתברר לנו כי ר"ע ותלמידו רבי יהודה הקימו הגדרות שונות לאלה המושגים.

ר"ש, תלמידו של ר"ע, שם ג"כ לב לשאלת האשמה והעול אשר במעשה החטא. ביחוד הוציא את המעות מכלל עונש. (השוה הל"ה במקומו).

וכן שם לב לאונס להוציאו מן הכלל. (השוה הל"ה).

דרכו להתבונן בכל מקצוע ומקצוע במשפט העברית בנוגע לדין האונס שבו, והוא משתמש בזה לשם קו"ח. סגנונו הוא: ומה זה שלא עשה בן אונס כרצון, שונג כמויד. . . (כנשות לד ע"ה; כ"ק מ ע"ב).

בדיני ענשי הקרבן הבאים על השגנה התפתחה ג"כ תורת מעשה מיוחדת ביחוד בנוגע לדין המעות והספק (השוה הל"ה סעיף יג).

התראה.

הבטוי התראה מקביל לבטוי הפלאה (ניזר ס, יד דנכי ר' טרפון כהנאה עם ככלי), או למלת הודעה (סנהדרין פ ע"ב כנריותה).

אין ממתין אלא בהתראה (פ ע"ב). לא נתנה התראה אלא להבחין בין שונג למויד.

ע"י ההתראה מתברר לנו אם ידע העושה את הנגוד אשר במעשיו להחוק. אנחנו מצריכים ג"כ שיתיר עצמו למיתה.

ע"י התראה הוא מתיר עצמו למיתה (סנהדרין מא ע"ה; מולין מא ע"ה). איזהות העונש.

די בהתראת מיתה בכלל ואין צורך להתרות באיוו מיתה נהרג, בנוגד לר' יהודה

מותרה לדבר תמור אינו מותרה לדבר קל (ל' ינמי' וכי אצי סנהדרין פ ע"ב; בזכות ג).

התראת ספק. מחלוקת בין ר' יוחנן ור"ל (ספחים סג).

זו. העברות (ההתנגדות לחוקים). ההגנה.

כל מעשה ומעשה הכולל בקרבו נגוד לחוקים ולמשפטים הקבועים ועומדים עברה היא, וזאת אומרת עברה על החוק. הבטוי עברה אינו מביע את העול והחמס, כי אם את מעשה ההתנגדות לחוק (Rechtswidrigkeit).

אין העונש בא על העול בלבד, כי אם גם על העברה.

כלל הוא בתלמוד: אין עונשין אלא א"כ מזהירין (מכות ד ע"ב).

על החוטא לדעת איפוא כי במעשהו הוא עובר על חק התורה. ההתראה, אשר נתנה להבחין בין שוגג למזיד, בין מתכוון ובלתי מתכוון (הכמה), מודיעה נ"כ את החוטא על דבר העברה אשר במעשהו.

לא היה במעשהו כל נגוד לחק, הרי הוא פטור, גם אם עשה עול לחברו והסב לו הפסד. ולכן פטור הוא במקרים הבאים ונמנים למטה:

1) הגנת עצמו. היה חברו רודף אחריו להרגו, הרי הוא מציל עצמו בנפש חברו זה הרודף אחריו. גם איש אחר מציל את חברו הנרדף בנפש הרודף. ואין זה רשות כי אם מצוה וחובה, לפי שנאמר: לא תעמוד על דם רעך.

הדברים אשר נתן בהם להציל עצמו בנפש חברו. הרודף אחר חברו להרגו, אהר הזכר, או אחר נערה המאורסה (אגל אין מצילין לטו"כ בגטו, סנהדרין פג ע"ב), זאת אומרת רק בעברות שבין אדם לחברו. (כמות רק בעברות פגם, כגון נפירה מאורסה, זכר וכדומה מערות המיתה והכריתות. משא"כ כדודף אחרי אגונה לאורסה. אמנם לרבי יהודה הלל נערה המאורסה היא מטעם הלל נפש, כהיותו מושבן שהסחר כמות מאכר להאגס, ולכן כאלמדת הניחו לו אין מצילין אותה טפשו, סנהדרין פג ע"ב לבאר רכ"א).

צמצום הרשות להציל עצמו בנפש חברו. יכול להצילו באחד מאבריו ולא עשה רק הרגו, הר"ו נהרג עליו (ל' יומין ען טאל סנהדרין מד ע"ב).

יש לה מושיע, אין מצילין אותה בנפשו (פג ע"ב).

2) נגב הכא במחירתת וקם עליו בעה"ב והרגו, הר"ז פטור: יודע הנגב כי אין אדם מעמיד עצמו על סמינו ואימר בלבו אם יעמוד נגדי

אהרגנו ולכן קם עליו בעה"ב והורגהו לפי הכלל: הבא להרגך השכם והרגהו (כנהדקין עב ע"א לפירוש רמב"ם). הבא במחתרת נחשב כבא על עסקי נפשות (נש"י ד"ה יש לו; עב ע"ב ד"ה זו היא). ורק אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו (עב ע"ה).

אין הבא במחתרת צריך התראח: „מחתרתו זו הוא התראתו“ (כבר התיר עלמו ככלל התראה כדעתו כעפ"ב ישמור נגדו. כונה מזה לבין נש"י עב ע"ג). בא דרך החלון וחצר צריך התראה. גם לאיש אחר מותר להכותו. (8) גואל דם.

יתר הדברים אשר אין בהם התננרות לחוקים.

(4) האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו (לענין עונש גזות אב הרגו כשגנב, מכות כ).

(5) בן שהקזו אביו, פטור (כנהדקין פד לענין חובל).

(6) מכה אדם לרפואה פטור (כנהדקין עט).

(7) פגיעת קנאין בעברות ידועות, כגון בבוועל ארמית.

(8) המכה את היוצא להרג פטור (אין הוא יותר בן זכות הנפש, כנהדקין פה).

(9) חובל ברשות (כ"ק גב — ג).

(10) חובל בעצמו (כ"ק ג פ"ג).

(11) כל שברשות מותר, לרבי יהודה (כ"ק ו ח מ')

למקצוע זה נחשבים ג"כ הנזקים שאדם מסב לחברו בלכתו כדרך ברשות הרבים: לפי שברשות הוא הולך (כ"ק לא ע"ב מ') אמנם הרץ ברה"ר הייב: לפי שהוא משונה (כ"ק גב לא"י בן יהודה).

(12) סתירת בין החוקים. כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה ואתה יכול לקים שניהם מוטב ואם לאו... (מזכיר מה לר"ל).

אין עשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת (יבמות ח).

תנלחת הננע דוחה תנלחת הנזיר בזמן שהיא ודאי (מזכיר נש"י ע"ג מ')

מוטב יבוא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בה כרת (שמים
ע"ב).

יבוא עשה וידחה... (שמים פ"ב).

כהן גדול ונוזר שהלכו בדרך ומצאו מת מצוה, ר' אליעזר אומר
יטמא כה"ג (שאינו מביא קרבן על טומאתו) ואל יטמא נזיר (שמביא קרבן); חבאי' יטמא
בזיר שקדושתו קדושת שעה (נוזר) * * *

יד כפית הרצון.

אונס הבא על ידי איום והפחדה אונס הרצון הוא. בכפית הרצון
יש עול, התנגדות לחוק, אבל אין אשמה.

על דבר האונס מחסרון ידיעה השווה הלאה סעיף. טו; על דבר
האונס מתוך השפעה השווה למעלה סעיף ז. והשוה בדיני ממונות אונס
מתוך צורך למעות (כ"ב מ"ו ע"ב; כתובות נ"ג פ"ג). הנגיד לאונס נקרא ג"כ העושה
בשפוי (כתובות י"א, ב).

כל עברות שבתורה אם אומרים לאדם: עבור ואל תהרג, יעבור ואל
יהרג, חוץ מע"א, גלוי עריות ושפיכת דמים (ל' יומין מוסר ר"ב בן יסאק נמנו
וגמרו בן כעלית בית נתוס כלוד, סנהדרין פ"ד ע"א). אמר ר' ישמעאל: וחי בהם, ולא
שימות בהם. בשעת גזרת המלכות לשם שמד, אפילו על מצוה קלה יהרג
(כן ל' יומין). וכן בפרהסיא יהרג מטעם קדוש השם. ולרב אפילו על ערקתא
דמסאנה. התכוון הגוי להנאתו, יעבור ולא יהרג (כן לג"ה).

איש אחד שאל לרבא מה לו לעשות בהיות אחד הגוים צוה עליו
להרוג את חברו ואם לא—יהרוג אותו. ויען לו רבא יעל זה: מי יאמר לך כי
דמך אדום יותר, אולי דם חברך אדום ממנו.

נשים שאמרו להן הגוים: תנו לי אחת מכן ונמטאנה ואם לאו נטמא את
בולכן, הטמאנה כלן—ואל המסורנה להם נפש מישראל (תמוזות ט, ד).

היתה העברה בלי מעשה, כגון אשה שקרקע עולם היא, תעבור ואל
תהרג (כן לג"ה גם סנהדרין).

היה עובד ממקום וכברות של תרומה בידו וא"ל נכרי הן לי.

מהן ואטמאה ואם לא אטמא את כולן: ר' אליעזר אומר יטמא את כולן ואל יתן לו אחת מהן; ר' יהושע אומר יניח לפניו אחת על הסלע (תמונת ס).

כל ספק נפשות רוחה שבת (יזמא ח, ד מ'). מאכילין לחולה את האסור על פי בקיאיין. רופא אומר יכול להתענות וחולה איני יכול, שומעין לחולה.

כל דבר שהוא של סכנה אין אומרים יעשה בקטנים ועכו"ם, אלא אפילו בגדול (יזמא ח, ט).

טו. אונס הרצון בנוזקין.

ישראל שאנסוהו עכו"ם להראות ממון חברו, פטור. יתר הדיניכ האלה השוה הלאה בדיני גולה.

בנוגע לעדים החותמים על השטר מאונס השוה כתובות יח ע"ב. בנוגע למשפט ההתחיבות מאונס, כגון בערב שערב בעד חברו כדי להצילו, השוה ב"ב בסוף המסכתא בבלי וירושלמי, והשוה ג"כ ספר החמישי, משפט ההתחיבות בנוגע למקגה ומוכר מאונס סעיף כ ד"ה הרצון.

הצלת עצמו בממון חברו. מהלך אדם בתוך שדה חברו להציל את נחילו ומשלם מה שהזיק (נ"ק קיד ע"ה).

נרדף ששבר כלי הרודף פטור: שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו. שבר כלי הנרדף, פטור; של כל אדם, פטור, ולא מן הדין: שאם אי אתה אומר כן—אין לך אדם שיציל את חברו מן הרודף.

טז. השוגג.

הגדרתה. יש אשר לא ידע האדם בעשותו כי עובר הוא על החק, או יש אשר לא ידע כי מעשהו יביא לידי פעולת עול, כי תסכב נזק והפסד לחברו. חסרון הידיעה יכולה להיות ביהם לכל חלק וחלק אשר מעשה העברה כולל בקרבן וכפי מספר החלקים אשר מניגו למעלה (סעיף נד) כן מספר חזוינות חסרון הידיעה. היא מקבלת לפעמים צורת פשיעה, לפעמים צורת אונס ולפעמים, והוא המצב הבינוני, צורת השוגג, אם היה להעלות

על דעתו את ההפסד והעול אשר יצאו ממעשהו, הר"ז פושע. אם לא היה לו להעלותם כלל על דעתו, כגון בדברים שאינם מצוים, הר"ז אינם. המצב הבינוני הוא השוגג.

על השוגג האמתי הוקבע קרבן בחיובי כריתות ועונש גלות ברוצח. שניהם משמשים דוגמא להגדרת השוגג.

כן נאמר ביבמות (פו ע"ג מ') אשה הניסת על פי עדים שלא ברשות ב"ד ובא בעלה, מביאה קרבן; ניסת על פי ב"ד, פטורה מקרבן: לפי שלא היה לה להעלות על דעתה כי יטעו הב"ד ולכן קרובה לאונס היא.

ובעונש גלות הדין: הבוקע עצים ביער, ישלכל איש רשות להכנס בו ויש לו להעלות על דעתו במעט אולי ימצא שם אדם בקרבתו, ונזרק עץ ונפל על איש והרגו, הר"ז חייב גלות. אבל הנכנס לחצר חברו ברשות, שעל בעל החצר להזהר במאוד, אם יהרג את הנכנס בבקעו עצמם, הר"ז פטור מגלות, לפי שפושע הוא וקרוב למזיד. נכנס שלא ברשות ולא הכיר בו בעל החצר, הרי הוא פטור. זה הכלל: כל שלא הכיר בו, הר"ז אינם.

השכחה. ידע ושכח, קרוב למזיד הוא. כן היא לדעת רבי יהודה, תלמיד ר"ע, המעמיק ביותר בתורת האשמה והעברה (תמונות 3, 4 וע"ג כ"ג).

לא הכיר בדבר אונס הוא. ולכן הנכנס לרשות בעל חצר שלא ברשות ובקע עצים והרגו, פטור. היה אבן בחקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה על אדם והרגתהו, פטור (כ"ק לו).

זורה וסיעתו הרוח לאחוריו הר"ז שוגג, או — בלשוננו של ר' שמעון בירושלמי — אונס; לפניו — הר"ז כמזיד. (כן לר"ע כ"א ס, ס, ה),

אינם גנבה בשומר והנתקל בלכתו קרוב לאונס הוא. לרבי יהודה.

במזיק בידים חייב גם אונס כזה, זאת אומרת על שוגג קרוב לאונס, אבל פטור הוא על אונס מוחלט (כ"ג כ"ק לו ע"ג ד"ה לענין נזקין; כ"ק לו ע"ג ד"ה ותיב ותוס' כההדין עו ע"ג ד"ה רוצח).

סבור שהיא כהן ונמצא כהן גרושה; היה עבד כהן וכאו ואמרו לו מת רבך, הר"ז כאונס ופטור מחומש, כן לרבי יהושע (תמונות 4, 5 והנה ספחים עב; יבמות לד).

דבר שאינו מצוי אונם היו

כל שאין דרכו בכך אונם הוא (מסדקין ע"כ ע"כ רש"י ד"ה דרך עליה), והשוה
ג"כ דיני קרן בשור שאין דרכו בכך ואינו חייב רק חצי נזק. והשוה הלשון
(כ"ק ב ע"ב).

יז. טעות וספק

אין אשמה רק אם ברור עליו כי יביא במעשהו נזק לחברו. גם
אם רוצה הוא בעול היוצא ממעשהו, אבל ספק הוא לו אם יצא לפועל על
ידו, הר"ז פטור (ל"י ינאי מונק אגן לתורה). והכלל הוא ספק נפשות להקל
(הגה"מ תוס' ב"ק מד ע"ב ד"ה הוה ליה). דיני הטעות שייכים אפוא לתורת האשמה.
עברה בטעות עונשה קלה מעברה בשוגג (מסדקין ע"כ ע"כ תוס' ד"ה בין).

ע"י התראה הוא נכחן אם מתכוון הוא או לא,

יח. הגדרת הטעות ומיניה.

הטעות נמצאת בעקרה בכל מקום אשר אין התאמה בין כוונת העושה
דבין הפעולה אשר יצאה לאור על ידו, זאת אומרת בכל מקום אשר המטרה
והפעולה המושגת שונות הן.

את ההבדל הזה הכירו חכמי הדרום חזקיה ור"ל תלמידו בנגוד לר'
יוחנן הגלילי. כן אנו קוראים ביבמות (ק' ע"א): חליצה מוטעת מהו? —
ר"ל אמר, כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה, זאת אומרת כל שחליץ
במטרה לכונסה, אבל באמת היא יוצאת לחוץ בחליצה, נמצא שאין מטרתו
והפעולה המושגת מתכוונות יחד. ר' יוחנן אמר, כל שאמרו לו ע"מ שתתן
לך מאתים זוז. אמנם חליצה כזו יכולים אנחנו לקרוא יותר בשם חליצה
בהבזכה (בבבב, בבבב, חליצה משלה). שהרי אין הטעות סובב על המטרה
בעצמה, כי אם על התנאי שהתנה בה ושצרף לה.

ובתמורה יז ונוזר ה, א אנו קוראים: ממיר בשוגג מהו? — ר' יוחנן
אמר אם סבר שתצא האחרת, שהוא ממיר בה, לחולין (בבבב גם זאת המזכה
היא שהרי מטרת התמורה בבבבב בבבבב בבבבב לבבבב). ולא נזכרה תחלתו רק כנוגע לתנאי נוסף.

ומכאן זה טעות היא זאת ולא שוגג; ד' חזקיה ור"ל אומרים: כסבור מותר להמיר (ו) היא הסכום ידיעה ואלה ממניי הסוג והוא מתיחס על ההתנגדות להקוס. בתמורה יבסו שתי לשונות בדברי ר"ל. אמנם יש לזכור שר"ל נגדו ככל מקום ומקום וכמעט כל, ויזא מן הכלל אחרי חזקיה (דו).

אי- התאמה בין הכוונה והפעולה. התכוון למטרה זו או לפעולה זו ויצאה אחרת, הר"ז טעות.

היו שתי הפעולות, בין זו שהתכוון לה ובין זו שיצאה לאור, בנות עול, הר"ז חייב. ד' שמעון פטר בזה, ולכן לדעתו: התכוון להרוג את ראובן והרג את שמעון, הר"ז פטור (כנהדנין ע"ט א'; ב"ק מד ע"ג). לרבו חייב, בכגון זה כממון. לחזקיה פטור.

התכוון להכותו על לבו באבן שיש בה כדי המתה והלכה על ראשו ומת, הר"ז חייב.

התכוון להכותו באבן על מתניו ולא היה בו כדי להמיתו והלכה על לבו ומת, הר"ז פטור. נתכוון להכותו על לבו והיה בה כדי המתה והלכה על מתניו ולא היה בה כדי המתה ומת בכל זאת, הר"ז פטור. (כנהדנין ע"ט ע"ב מ' ולשון רש"י כזה: תרתי ענין: להתכוון למת מיתא (הודע בנוגע לפעולה) וזכינו מת מיתא (הקשר הכטוב בין הפעולה והמטרה).

השוה רש"י סנהדרין ע"ט ע"א ד"ה והיה בה כדי.

נתכוון לצד זה והלכה לצד אחר פטור (מכות ז ע"ג, לענין גלות).

נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע והמית את חברו, הר"ז פטור (ב"ק כו ע"ג).

טעות המהשבה. חשב שהוא נפל והיה בן קיימא, הר"ז פטור: חשב שחוא בהמה והיה אדם, הר"ז פטור (כנהדנין ע"ט ע"ג; תוס' כנהדנין ע"ט ע"ג ד"ה כהם).

טעות פה. התכוון לומר תרומה ואמר מעשר, לא אמר כלום: עד שיהא פיו ולבו שוין (תרומות ג. ד. בנוגע לכטוי, טעות פה' הכוה יזכלמי דהם).

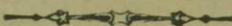
טעות בנוגע להעברה אשר בדבר (התנגדות להקוס). חשב שמותר ונמצא אסור, הר"ז טעות. זה הוא הנסרא אימר מותר (הכוה המחלוקת בין רבא ואבוי מכות ט ע"א).

מעות בנוגע לעונש. מותרה לדבר קל אינו כמותרה לדבר חמור.
דבר שאינו מתכוון לו. התכוון במעשהו לפעולה אחרת ולא לעול
היוצא נ"כ על ידו בהכרח, הר"ז דבר שאינו מתכוון. דבר שאינו מתכוון
מותר לר"ש (נא'סוריס).

בגזיר מותר לו לסרוק משום שאינו מתכוון (קן ל"ג. ז"ד ע"ג) ספרא
לפ' כב, כא לענין הטלת מום.

החכמים האחרונים מבדילים בזה בין אם נוחא ליה הדבר או לא
(נ"ק טו ע"ה). וכן מחלקים הם אם הוא כעיו פסיק רישא ולא ימות.

להתלמד מותר. כגון במלאכה כשיף. קטורות ועשית ע"ז (ע"ז
מג ע"ג).

חלק שלישי.

העונשין.

יט. חומר העונשין ומדרגותיהם

ר"ע ביחוד שם לב לחומר העונשין ומדרגותיהם. מחמירין בעונש לדעתו:

I. לפי רכוי השתרשותה של העברה. וכן דבריו: מפני מה אמרה תורה טבה ומכר משלם השלומי ד' וה' ? מפני שמשתרש בחטא (כ"ק פ"ט ע"א).

II. לפי השנותה. "הייב על כל ענוי וענוי" (פ"ן הוא נמכילתא דרשב"י, שהוא מבית מדרשו של ר"ע, נמשפטים יב, פ"א).

III. לפי מעמד האיש שנעשה לו העול. "הקב"ה ממהר לפרוע מענוי וליתום ואלמנה (מכילתא דרשב"י הולאת סופמן, רובו הדברים שנה לר"ע ס"א, משפטים כ"ב, כ"א; כ"ב, כ"ג). ממהר אני לפרוע מן העני יותר מן העשיר" (ס"א כ"ב, פ"ד. וכן ס"א כ"ד, כ"ו).

יהיה כי יצעק-מיד, יזה דרשת ספרי דברים, שהוא לפי ברורו של הופמאן בספרו מבוא למדרשי ההלכות, מבית מדרשו של ר"ע. ע"ש פ' גה; רצו. בנגוד למדרש ר' ישמעאל במדבר פ' קו. וכן ספרא פרשה יג: וזיה-מיד.

אמנם ר' ישמעאל דורש לשון "צו" לחרו ומיד (קדובין ע"א ע"א; כפ"י ג"א א; ת"כ לו פ"א; אמור פ"ג; במדבר פ"ו מדס ו' ממדות דר' ישמעאל).

והשוה בכורות י ע"ב: תפרה — מיד

והשוה מכילתא דרשב"י שמות יג, ה; יא.

ר' שמעון מצמצם מאוד בריני העונשין. ביחוד נראה זאת, בריני שום הנוקין. (השם הספר הריבוי, משפט הנכסס, סעיף ז, ד"ס סדר השום, כ"ד 12).

ובן השוה דעתו בנוגע לשני העונשין כפל ואשם השוה הלאה בדיני
עון הגנבה.

ר' אליעזר דן על חומר העברה על פי מדרגות העונשין (ט"ז, א).

כ. הנפישות.

קטן אינו בר עונשין (אבל מחנין אותו מקודם שיה ונתים יומא ח, ג מ').

כא. שנוי בנפישות.

נשתנתה תכונתו המשפט - העונשיות של האדם, נשתנה ג"כ העונש על
העברה אשר עליו מכבר, ולכן: נערה המאורסה שזנתה שעונשה בסקילה,
אם נתבגרה טרם עמדה בדין, הרי היא בחנק (כן דעת הכרייתא דשילא, כ וזאת
מה ע"א, וכן דעת רב המנולא בשם רב אדא בר אבהו בירושלמי ד, ה ולבנו הוא: לעולם אינה
מקדמת לבית הסקילה עד שתהא נערה בשעת ההולאה. כל זה בנוגע לר' יוחנן ותני ר"ח, כנראה
זו היא קבלה בבית קדומה. קבלות כאלה נמצאים לרוב כפי האמוראים האלה, הכרייתות של שילא
דומים בהרבה לכרייתות של ר' אליעזר בן יעקב).

בקרבת. דומה לזה אנחנו מוצאים בקרבנות. כגון נשיא שמביא
קרבן שעיר ומשיח שמביא פר: אם חטאו עד שלא נתמנו ונתמנו, ר"ש
אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבים; משנתמנו — פטורין (לגמרי?);
לדעת החכמים הרי הן כהדיוטות (כתובות מה ע"א).

פסק מלהיות בן עונשין בעברה זו, נתפטר לגמרי מעונש אשר עליו
מכבר. ולכן: בן סורר ומורה שברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ נעשר
איש, הרי הוא פטור לגמרי; אם אחרי שעמד בדין ברח, חייב. (סנהדרין
עב ע"ג).

התנייד בינתים. בן נח שבא על אשת חברו והתנייר, פטור; עשו
בן בישראל, חייב (ס).

השליח. כלל הוא: אין שלוח לדבר עברה: שדברי הרב ודבר
התלמיד דברי מי שזמעין? לשמאי האומר לחברו צא והרוג את הנפש
המשלח חייב.

בעברות ידועים אנו אומרים יש שליה לדבר עברה, בנגב הטובח ומוכר ע"י שליה, במעילה, בשליחות יד. לא ידע השליח שעברה היא, חייב שולחו (קדושין מג פ"א; כ"ק עט תוס' ד"ה נתנו).

כב. מקרים מורכבים בעונשין.

כג. שתי זיקות.

בעונשי מיתה. עשה מעשה עברה ונתחייב עליה שתי מיתות, נדון בחמורה; ר' יוסי אומר נדון בויקה הראשונה, כגון חמותו שנשאה ונעשתה אשת איש (מגלה פ"א). ובירושלמי ז, ו הלשון תופסין שם ראשון (לני יודה?).

בעונשים בכלל. דעת רבי שמעון שאין אסור חל על איסור (ינמות ל"ד; נויר, כ"א). לדעת רב על פי ר"מ איסור הכולל או מוסף חל על איסור אחר.

גם לרבי יוסי חל איסור מוסף על איסור אחר (ל"ד אבהו, ינמות ל"ב פ"א). כן יש דעות שאסור חמור חל על איסור קל (מגילה א, ז; פסחים כ, ג).

כד. שתי רשעות (Concursus delictorum)

עשה שתי עברות בבת אחת, הרי הוא נענש על החמורה, והכלל הוא: אין מחיבין משום שתי רשעות, ובלשון הכבלי: „קם ליה בררבה מיניה“. השו"ב ג"כ 2, 48, I. 7 § 5 D. de accusationibus & inscriptionibus. לא חיו שתי הרשעות בבת אחת, הרי הוא חייב על שניהם. בנוגע לדברים המחלקים בין מעשה למעשה נאמרו דינים שונים:

התראה מחלקת. נויר שהיה שותה יין כל היום כולו, אינו חייב אלא אחת. אמרו לו: אל תשתה, אל תשתה והוא שותה, חייב על כל אחת ואחת (י"מ).

אלמנה, אלמנה ואלמנה, אין חייב אלא אחת. אלמנה וגרושה וחללה וזונה, בזמן שהם כסדר חייב על כל אחת ואחת (קדושין פ"ז פ"א).

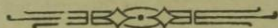
מיתה וממון. הכלל היא אינו לוקה (ואינו מומת) ומשלם

אמדהו למיתה נפטר מד' דברים. אמדה למיתה והוקל, אומדין
אותו אומד שני לממון (מנהדין ע"ג).

כה. מקרי תערוכת וספקות.

רוצה שנתערב באחרים, כולם פטורים. רוצה שלא נגמר דינו
שנתערב באחרים שנגמר דינם, אין גומדין דינו שלא בפניו, אלא מכניסין
אותן לכפה ומאכילין אותם שעורים (עט למחול כפיוס דכ"ו כ' יהודה).

כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה, נידונין בקלה. נתערבו נסקלין
בנשרפין, רשאו' בסקילה; חכאו' בשרפה. נתערבו נהרגין בנחנקין
רשאו' בסיוף; חכאו' בחנק (עט ע"ג).

חלק רביע

מיני העונשין.

כו. עונשי הגוף

כו. מלקות.

מלקין אותו ארבעים חסר אחת; רבי יהודה אומר מ' שלימות, ולקין את היתרה בין כחפיו.

האומד. אומדין אותו כמה הוא יכול לשאת. אין אומדין אותו אלא במכות הראויות להשתלש. אמדוהו לקבל ארבעים ולקה מקצת וחזרו ואמדו שאינו יכול לקבל מ' פטור (בין שנגזר עליו מ' מוקין ולקין). אמדוהו לקבל שמונה עשרה ומשלקה אמדו שיכול לקבל ארבעים פטור.

עבר עברה שיש בה שני לאוין: אמדוהו אומד אחד לוקה ופטור; אמדוהו ללאו אחד, לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה.

כופת שתי ידיו על העמוד הילך והילך וחזן הכנסת אוהו כבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו. חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה, ידה טפח ורחבה וראשה מגעת על פי כרסו. הוא מכה אותו שלישי מלפניו ושתי ידות מלאחריו ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה. מכה בידו אחת בכל כחו והקורא קורא אם לא תשמור לעשות... מת תחת ידו פטור. הוסיף לו רצועה ומת, הר"ז גילה על ידו, (אמת כנ). נתקלקל ונתבזה, פטור.

אין מעמידין חנונין אלא חסירי כח ויתירי מדע; רבי יהודה אומר אפילו חסירי מדע ויתירי כח.

מגביה בשתי ידיו ומכה בידו אחת. הגרול שכדוינין קורא, השני מונה והשלישי אומר הכהו.

כה. העברות אשר ענישן מלקות

על לא תעשה שבתורה לוקין ארבעים חסד אחת.

הלאוין נקראים עונשין ולכן גם הנשים חייבות בהן (קדושין לה ע"ה). המשנה מכות (יג ע"ה) מונה מספר רב של לאוין שלוקוין עליהן. וכן דף יז ע"א

יוצאים מן הכלל.

(1) לאו שניתן לאזהרת מיתה. אין לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתה, ולכן: עבר עברה שיש בה מיתה והעדים התרו בו למכות אינו לוקה (כ"ק עד ע"ג וע"ה תוס' ד"ה הוה ליה יתר הדניס בזה).

אמנם מחלוקת עתיקה היא בין ר"ע ור' ישמעאל: לר' ישמעאל חייבי כרת ומיתה ישנם בכלל מלקות ארבעים (אם התרו כסס למכות ?), לר"ע; חייבי כריתות בלבד ישנם בכלל מכות ארבעים: שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן.

(2) לאו שבכללות. עבר על הלאו: לא יחבול ריחים ורכב, או על הלאו: כל שאור וכל דבש, אינו לוקה כן דעת אביו (הגוה כ"מ קטו ע"ג; מנחות נח ע"ג והשוה סס תוס' ד"ה ואיכא דאמרי).

(3) לאו הניתק לעשה.

ולשונו של ראב"ה ור"נ: המלוה ברבית פטור מפני שיש בו קום ועשה (נ"מ סג).

קדמו עשה ללאו, ואת אומרת שיכודים לקיימה גם לפני העברה, אין זה לאו הניתק לעשה.

ונמצא ג"כ בטוי זה במדרש רבי ישמעאל: מה הפרט מפורש מצות לא תעשה שניתק לעשה (פסחים לה).

ולשון רבי יהודה (מכות ד ע"ג): בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו. השוה אמנם מכות יז ע"א מ'. עולה באה לכפר על לאו הניתק לעשה (נכ"ע יומא ט).

חולקין האמוראים אם קיום העשה היא תקון הלאו או הפסקת הלאו. רוצא מזה אם לא קיים: לזה האומר העשה היא תיקון הלאו לוקה כל זמן שאינו רוצה לקיים, לזה האומר העשה הוא הפסקת הלאו ורק בטול

לא. כ פ ה.

הרג בעדות שאין גומריין דין על פיה, כגון שלא בהתראו, בונסין אותו לכפה ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ (מסנהדין פא ע"ג). וכן ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב באחרים שנגמר דינם (גמאל טע). וכן השונה בעברות שעונשן מכות מכניסין אותו לכפה (שס פא ע"ג).

לב. מכות מרדות.

הגדרה. מכות מרדות היא ג'ב מין כפיה שיחזור בו (גט"ו מסנהדין ז ע"ג ד"ס מקל). בעוד שעונשיו מכות היו ברצועה היו מכות מרדות במקל (ע"ג רש"י). בעונש מכות מה"ה אומדין אותו; אבל במכות מרדות אינן כן, אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו (תוספתא מכות ספ"ג).

מכות מרדות מקבילה במקצת לשמתא ונאמר: במערב (גא"י) נמנים החכמים על נגידא (מכות מלכות) של ת"ח ולא על שמתא (מו"ק י"ו).

וכן היה דרכו של רב לא לנדות, כי אם להכות למי שמצער שליח ב"ד (קדושין י"ב).

שלא היתה עברה במעשהו המתכוון לעשות עברה ועשה ואח"כ נמצא שאין במעשהו עברה אינו סופג ארבעים (גא"ה גלגלה ולא ידעה כהישר לה בעלה ועברה); רבי יהודה אומר אם אינה סופגת ארבעים, תספוג מכות מרדות (מזיר ד, ג, מ').

אבל גם על הרבה עברות דרבנן נתן עונש מכות מרדות. לפעמים נאמר כברייתא סתם לוקה ולפי החכמים האחרונים שבתלמוד אין זה כי אם מכות מרדות, כגון הקורא לחברו ממזל שסופג את הארבעים (קדושין כח וע"ג טס: מטת מלכות).

הנכנס לבית הפרס או לארץ העמים או היוצא לחו"ל מכין אותו מכות מרדות (תוספתא מכות ספ"ג).

יבם שבעל ואח"כ קדש, לוקה מכות מרדות (יבמות נב ע"ה).

השוח עור מנחות ע לאכילי; שבת ט; תיס' שבת פא ד"ה הניחו.

וכן כתובות מה ע"ב לרב נחמן בר יצחק; שבועות ד, ב' לר' יוכי
וכ"מ ד"ה ולא שמיע.

לג. מ י ת ה.

לד. היוצא למות. נפש משפטית.

כנוגע למתנותיו דינו כמתנת שב"מ (גיטין ו, ה). לענין נזקין ודיני
ערכין השוה ספרא בחקותי פרק יב; ערכין ו ע"ב. לענין חבלות השוה
היספאת ב"מ ט, טו. לענין בנו שהכהו (סנהדרין פה ע"ב).

הכרזה.

במסית, בבן סורר ומורה, זקן ממרא ועדים זוממין שולחין שליחין
בכל המקומות ומכריזין: איש פלוני מת על עברה פלונית (פט ע"ב).

לה. נכסי המומתים.

הרוגו מלכות נכסיהם למלך; ר' יהודה אומר ליורשים; הרוגי כ"ד
נכסיהם ליורשים (סנהדרין מה ע"ב).

קבורתם.

לא היו קוברין אותו בקבורת אמותיהן. שני בתי קברות היו מתוקנים
בב"ד: אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לגסקלין ונשרפין. הסיף שנהרג בו,
האבן שנסקל בה והעץ שנתלה עליו נקברין עמו (גס פ"ג) נתעכל הבשר
כבר נתכפר לו, וחזרין ומלקטין עצמותיהן וקוברין אותן במקומן. לא היו
מתאבלין אלא אוננין, שאין אנינות אלא בלב (מ"ג).

לו. מיני המיתה.

רבו העונשין. אחדות העונשין. רבה הכתוב עונשים הרבה

לישראל, אבל, לב"ז לא רבה הכתוב מיתות הרבה" (לשון ר"ע סנהדרין סו ע"א). גם למלכות ולראשות לא נתן אלא סייף בלבד (סנהדרין ז, א מן התוספתא).

ארבע מיתות נמסרו לב"ד: סקילה שרפה, הרג וחנק; רשאו" שרפה, סקילה חנק והרג (סנהדרין מט ע"ב מ') (לר"ש ברפס תמורה מסקילה וחנק מהרג חנק היא היותר קלה לר' יאשיה (נג ע"ב) ואין כס רובס לרבי (עט ע"ב; ז, א, ה)).

אם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, תמיתנו בכל מיתה שאפשר (מה ע"ב ב').

המנמה בדרך העונש, ברור לו מיתה יפה", לפי שנאמר ואהבת לרעך כמוך (לרבי יהודה בתוספתא סנהדרין ולרבה בר אבוב סנהדרין נב ע"א וברא"י בשם רב).

מצוה למעט את הנוול בעת המיתה (נג ע"א רש"י ד"ה קשה; מה ע"א מצוה; נב ע"ב מ' לרבי יהודה).

כללים בקציבת העונש. כל מקום שנאמרה בתורה מיתה סתם, אי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה, אלא להקל עליה, דברי ר' יאשיה; ר' יונתן אומר כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (נג ע"א).

בעכו"ם. כל מיתה שנאמרה בבני נח אינה אלא סייף (נו ע"א).

לו. סקילה

מקום הסקילה. בית הסקילה היה חוץ לב"ד ולעור (בירושלמי חוץ נג. מחנות, לעיר דין מתנה ישראל, סנהדרין מט ע"ב רש"י ותוס').

בנערה המאורסה שזנתה. מקום הסקילה בעיר שזנתה בה ולא בעיר שנדונית בה. סוקלין אותה על פתח בית אביה; אין לה, סוקלין אותה בשער העיר. היתה עיר של גוים, סוקלין אותה על פתח ב"ד (תוספתא סנהדרין פ"ו; כתובות ד, ה; בבלי מה ע"ב).

באו לה עדים בבית אביה, נסקלת על פתח שער העיר (בריתא דשילא, כתובות מד ע"ב).

בע"ז. סוקלין אותו בשער העיר שעבד; היתה עיר של גוים, סוקלין אותו על פתח ב"ד.

דחיפה וסקילה. בית הסקילה היה גבוה ב' קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו; לא מת, נטל השני אבן משא שני בנ"א ונותנה על לבו; לא מת, הוא נרגם בכל ישראל (גמל יד העדים תהיה ט' בלשונה להאזינו איד כל סעס בלתינוס). אמנם, מעולם לא שנה בו אדם. הסקילה היתה איפוא ברחיה ובסקילה.

התליה. הנסקלין נתלין אחרי מיתתן, דברי ר"א; חכאי' אינן נתלין. המגדף והעו"כ נתלין לכל הדעות: לפי שכופרין בעקר הם. תולין את האיש פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ, דברי ר"א; חכאי' אין אשה נתלית (מה ע"כ מ'). משקעין את הקורה בארץ, והעץ יוצא. מקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו; ר' יוסי אומר. הקורה מוטת על הכותל ותולה אותו כדרך שהמבחים עושים ומתירין אותו מיד.

הלנה. אם לן עוברים בלא תעשה (מסדרין מו מ"א מ').

לח. שרפה.

היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה בתוך סודר דכה וכורך על צוארו. זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח פיו וזורקין לתוך פיו פתילה של אבר. נדלקת ויורדת לתוך מעיו וחומרת אתן; ר' יהודה אומר: הרי אם מת בדרך נמצא לא היו מקיימים בו מצות שרפה? אלא פותחין את פיו בצבת שלא כמובתו.

בשרפה נשמתו נשרפת וגופו קיים; אמר ראב"צ מעשה בבת כהן שזנתה והקיפה חבילי זמורות; יאמרו לו: מפני שלא היה ב"ד של אותה עעה בקי.

לט. הרג.

היו מתיוזין את ראשו בסיוף כדרך שהמלכות עושה; רבי יהודה אומר נוול הוא לא! — אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ; ואמרו לו: אין לך מיתה מנוולת מו! (ב"ב פ"ג מ').

מ. ה נ ק.

היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך סודר
רכה ובורך את צוארו. זה מושך אצלו. וזה מושך אצלו. עד שנפשו יוצאת.

מא. פניעת קנאים.

עברות במקדש. הנוגב את הקסיה (כלי שרת) קנאים פוגעים בו.
כהן ששמש כטומאה, אין אחיו הכהנים מביאים אותו לב"ד, אלא פרחי
כהונה מוציאים אותו חוץ לעזרה ומפצעין את מוחו בגזירין.

עריות. בועל ארמית קנאין פוגעין בו. הבא להמלך, אין מורין
לו לעשות כן. פרש ממנה והרגו, נהרג עליו (כ' יוחק, כההדין פכ ע"ה).

עברות כלפי מעלה. מקלל בקוסם, קנאים פוגעין בו.

מב. מיתה בידי שמים.

ויש שנאמר חייב בדיני שמים. לדוגמא ב"ק נה ע"ב לרבי יהושע:
בד' דברים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים: הכופף קמת חברו, יודע
עדות ואינו מעיד... (השם נישוד הלל סעיף קלט, בעצמות במקדש).

מג. כ ר ת.

כל שעונשן מיתה כ"ד בהתראה, יש בהם כרת אם לא התרו בהן.
שלושים ושש כריתות הן.

כדברים רבים לא נאמר כרת בפירוש, אלא הלשון עונו ישא ופירשהו
החכמים על כרת (מיתות פ ע"ה).

מד. עונשי החברה.

מה. ג ל ו ת.

ההורג נפש בשגגה, גולה.

תורת הסבוב והאשמה.

שוגג. רק השוגג בלבד די לו עונש הגלות; הקרוב למזיד, לא די לו בגלות. הקרוב לאונס, פטור מגלות.

הנכנס לחנות חברו הנגר ברשות ונתזה בקעת על פניו, הר"ז פטור מגלות. (לדני יוסי ב"ח ומטעם סוגג קרוב למזיד, לדבא, ב"ק לב ע"ב).

קרוב לאונס. נפל מלמעלה למטה והרג, אם בדרך ירדתו נפל. חייב; אם בדרך עליתו פטור (מכות ז ע"א מ'. כדקדק עליתו קרוב לאונס הוא).

נפגשו בקרן זווית והרגו, פטור. זרק אבן והוציא הלה את ראשו ובקלה, פטור (מכות ח ע"א מ' לדני אליעזר בן יעקב).

נשטט הברזל מקתו והרג, רבי אומר אינו גולה וחכאוי גולה (ו ע"ב מ). ניתז קיסס מן העץ המתבקע, רבי אומר גולה וחכאוי אינו גולה (נב).

אומר מותר. לרבא קרוב למזיד הוא גלר"ח ואביו אונס הוא (מכות ט ע"א).

טעות. התכוון לצד זה והלך לצד אחר, הר"ז פטור (מכות ז ע"ב).

כו. הנפשות.

הסומא. אינו גולה, דברי רבי יהודה; ר"מ אומר גולה.

השונא אינו גולה; ר' יוסי אומר נהרג מפני שהוא כמו עד; רשאוי כל שהוא יכול לומר לדעת הרג, אינו גולה; ושלא לדעת הרג — גולה.

עבד וכותי גולה ע"י ישראל וישראל גולה על ידן.

גר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב (מכות ח ע"ב מ' וז).

האב גולה ע"י בנו ; אבא שאול אומר האב המכה את בנו והרב
הרודה את תלמידו ושליח ב"ד, פטורין (פי שמעסיסם מלוא ולא רבות, מכות ח ע"א
מ' ; ט"ז מ').

מח. ערי המקלט.

שלש ערים הבדיל משה בעבר הורדן ובנגדן הבדיל יהושע בארץ
כנען ומכוונות היו כמין שתי שירות שבכרם : חברון ביהודה כנגד בצר
במדבר, שכם באפרים כנגד רמות כנלעד, קדש בהר נפתלי כנגד גולן
בבשן, והיו מחולקות בשוה לרוחב : מדרום (מנגול דיוס א"י) ולחברון כמחברון
לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון (מכות ט ע"ב).

כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט (מכות יא פ"ג מ'). אילן העומר
בתוך התחום ונופו נוטה לחוץ לתחום או להפך, הולכין אחרי הנוף (יב ע"א מ').
הרג באותה עיר, גולה משכונה לשכונה, בן לוי גולה מעיר לעיר.

ומכוונות להן דרכים מזו לזו (מכות ט ע"ב מ'). מקלט היה כתוב על
פרשה דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם (כן נר' אגיוסר בן יעקב י פ"א למטה).
ערים הללו, אין עושים אותם לא מירים קטנים ולא כרכין גדולין,
אלא עיירות בינוניות, אין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ואין מושיבין
אותן, אלא במקום אוכלסין.

נתמעטו האוכלסין מוסיפין עליהן, נתמעטו דיוריהם, מביאין להם
בהנים לזים וישראלים, אין מוכרין להם לא כלי זין ולא כלי מצודה, דברי
ר' נחמיה וחכמים מתירין.

מוסרין להן שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך והם מדברים אל קרוב הנרצח :
אל תנהג בו מנהג שופכי דמים : בשגגה בא מעשה לידו ; ד"מ אומר הוא
מדבר ע"י עצמו ; — אמרו לו : הרבה שליחות עושה (המשפ"ט ע"י שליח מלית
לפעמים יותר, מכות י ע"ב).

אינו יוצא משם לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ונפשות ואפילו
ישראל צריכים לו כיוצא שר צבא ישראל, שם מיתתו וקבורתו (יב ע"ב מ').

יוצא משם ומצאו גואל הדם, מצוה ביד גואל הדם להרגו וביד כל
אדם רשות, כן לריה"ג ; ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם תיבין
עליו (מכות יא ע"ב).

מת כה"ג, הר"ז חוזר למשפחתו ולמקומו. אחד משוח בשמן המשהה
ואחד מרובה בנדים מחזיר את חרוצה ואחד כהן שעבר מחזירין את הרוצה
רבי יהודה אומר אף משיח מלחמה מחזיר.

מת כה"ג משנגמר דינו, שוב אינו גולה. נגמר דינו בלא כהן גדול,
ההורג כהן גדול, וכהן גדול שהרג, אינו יוצא משם לעולם (יא ע"ב מ').
חוזר לשררה שהיה בה, דברי ר"מ; רבי יהודה אומר אינו חוזר
(יג ע"ב).

מט. נדוי (שמתא) וחרם.

השמתא נעשית בשופר (מסילין ז ע"ב; מו"ק טז ע"ב).

הנדוי מטעם נדר הוא (מסילין סח), והתרת הנדוי היא כהתרת נדר.
ת"ח המנדה לעצמו ומפר לעצמו הרי הוא כבעל המפר לנדוי אשתו.

הב"ד משמתין מי שאינו רוצה לשמוע בקולם, זאת אומרת המורד
בב"ד (נ"ק קיג; מו"ק יד ע"ב). ונקרא החרם „שמתא דרבנן” (נ"מ ט ע"ב; נ"ק
קיג). לחרם יש אפוא תעודת כפיה על להבא, ככל גזרות החכמים שהנם
בעקדם חוקים להבא (preventiv) ודומים לחוקי המשטרה.

בכ"ד מקימות הב"ד מנדרין לכבוד הרב וכולן שנוין במשנתנו. כן
לריב"ל ברכות יט. הרמב"ם ת"ת ו, יד מונה כד דברים (?). הגנו מזכירים
פה מקומות אחדים:

מי שאינו רוצה לפרוע חובו (נ"ב קט"ז ע"ב).

מי שאינו רוצה ללכת לא"י להיות נדון שם (נ"ב טו).

המוכר שדה לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אחריות
ההפסד שיגיע על ידו לשכנים (נ"מ קח ע"ב; נ"ב קד ע"ב).

מי שאינו רוצה לבער דברים הנורמים נזק (נ"ב ט).

המעיד יחידו על ישראל חברו לעכו"ם בבית דין עכו"ם (נ"ב).

הקורא לחברו עבד יהא בנדוי (קדושין נח). השוה עוד כתיבות כח

ע"א; נדה יג ע"ב בראש; פסחים נב; קדושין לט; פא. יבמות נב.

סדר השמתא. שולחן שלוח ב"ד ומזמנין אותו לדון וקובעין לו זמן ואם לא בא קובעין לו זמן שני. לא בא משמתין אותו. עברו ל' יום ולא בא משמתין אותו מחדש; עברו ל' יום פעם שניה ולא בא, מחרימין אותו בארור ומפקדין לנכסיו. רבים עמו ומכים אותו וכופתים אותו.

„מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ששים“. החרמה זו נקראת הרדפה (מ"ק טו):

מנודה שונה ושונין לו, נשכר ונשכרין לו (מ"ק טו ע"א), משא"כ במוחרם; אבל עושה לו הנית קטנה בשביל פרנסתו.

מנודה שמת ב"ד סוקלין ארונו (עדות ה, ו מ').

המנודה נוהג מנהג אבלות (כנראה לא כגול שיה הוא לאכל). השנה פסקות התלמוד מ"ק טו והבבא במכ"ס ת"ת ז, ד).

התרת הנדווי. יחיד מומחה מתיר הנדר (גזרים ת) או ג' הדיימות (מכ"ס ת"ת פ"ז). יתר דיני ההתרה והמקרים המורכבים (השנה מ"ק טו).

נ. הפסולים לעדות.

פסול לעדות. גם העובר על אסורי דרבנן פסול לעדות שביעית ד, ב.

נא. הנרצע.

עבד הממאן לצאת בסוף שש, נרצע באזנו. השוה האלה ביני גנבה. כנראה יש למנות עונש זה לעונשי החברה. ובאמת דינו שוה לרבי יהודה בנוגע לשיבה ושררה לגולה לעיר מלקט (מסות יג; כפא לויקרא כה, י).

נב. עונשי קרבן (עונשים מכפרים).

נג. תורת המעשה והאשמה בשגגות.

אינו חייב רק על דבר שיש בו מעשה. וכן יוצאים מכלל קרבן:

דמסית, המדיח ועדים זוממם (כריתות ד ע"א). ר"ע אינו מצריך נזירה מעשה בעונשי קרבן, ולכן מחייב היא במגדף (כריתות ה).

העלמה. בטומאת מקדש וקדשיו אינו חייב רק על העלם טומאה. בעלם ממנו מקדש, הרי הוא פטור מקרבן (כנראה זה שנגזר מוחלט וקבוע לאינס). כן לר' אליעזר ור"ע בנגוד לר' ישמעאל (שטות יד ע"ב מ').

ידיעה בתחלה. ידע ובעלם ממנו ועשה ואח"כ נודע לו, הרי' חייב הטאת. לר' ישמעאל אין צורך בידיעה בתחלה (שטות יט ע"ב).

ספק ידיעה. היה לו מתחלה רק ספק ידיעה, הרי' פטור. כן לר"ש בנגוד לחכמים, כגון בשני שבילין אחד טמא וא' סהור והלך באחד וידע שהוא ספק טמא ובעלם ממנו אח"כ ונכנס ויצא וזכר והזה ואח"כ הלך בשני וידע... ונכנס, הרי' פטור (שטות יט ע"ב).

איזוהות החטא בידיעה בסוף. אשתו נדה ואחותו ובא על אחת מהן בשוגג ואינו יודע על איזו, הרי' פטור, כן לרבי יהושע בנגוד לר' אליעזר (ספרא ויקרא פרק ז). פטור הוא מאשם תלוי (לכני יסודה על פי ר' יוחנן). היו החטאות משם אחד, גם ר' יהושע מחייב (כן לר' שמעון סורי הגלילי, ההולכים אחרי השם, בנגוד לכני יסודה).

הטעות (מתעסק). שומן וחלב לפניו והושיט ידו אחרי השומן ונטל את החלב ואכלו, הרי' טעות (אי - התאמה בין כוונתו ובין הפעולה. ובלשון התלמוד: לא נעשה כוונתו או אי - העשות הכוונה. כלל יש בכלל השוגגות באיסורים מעין טעות ביחס לאיסור: כגון במלאכת שבת הרי מתכוון הוא לעבוד, אבל לא בשבת, מ"מ בונה הוא מתעסק שאינו מתכוון כלל לחתיכה זו כמזל שלמעלה. הנהו ביתוד כריתות יט ע"ב תוס' ד"ה דהא).

המתעסק בחלבים ועריות חייב: שכן נהנה (כן לשמואל, כריתות יט).

טעה בדבר מצוה. חשב לעשות מצוה ועשה עברה, פטור (לר' יוחנן, יבמות לד).

אונס. אונס פטור מקרבן (זאת לעומת שלא היה לו כלל להעלות על דעתו. יבמות יז ע"ט מ').

רבי השגגות. (Concursus delictorum)

בדרך כלל שונה עונש הקרבן משאר העונשין: עשה עברות הרבה

בשוגג, חייב חטאת על כל אחת ואחת. בכל זאת נאמרו דינים שונים בנוגע לדברים המחלקים בין חטא וחטא.

ההעלם. עשה עברות שונות הרבה בהעלם אחר, חייב על כל אחת ואחת (כן לר' יוחנן, ריש כריתות).

עברה אחת בעלת שמות רבים. אכל חלב שור, כשב ועו בהעלם אחר, אינו חייב אלא אחת (אבל במכות חייב על כל אחד לר' ישמעאל, כריתות ד ע"א בראש והבזה שם דעה אחרת בכריתות בסוף וקושית רמזי בר תמא).

המלאכה והיום. שגגת שבת וזדון מלאכה, כגון שחשב שהיום שבת ועשה מלאכות הרבה, אינו חייב אלא אחת (לר' יוחנן ובבביתא, כריתות ג ע"ב). שגגת מלאכות וזדון שבת, חייב על כל אחת ואחת.

וכן בעכו"ם שעבד בעבודות הרבה בשגגת עכו"ם וזדון מלאכות.

עברות שנאמרו בתורה בשני לאוין מיוחדין אבל בכרת נאמרו רצופים. כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וכרת אחד, חלק חטאות ביניהן (לר' השעיש, כריתות ג ע"א).

חלוקה במיתה ולא בלאו. כנראה (?) לר' יוחנן אין זה חלוקה לקרבן כנגד לר"ל (ג ע"ב).

ביוהכ"פ. אבל ושתה בהעלם אחד אינו חייב רק חטאת אחת; אבל ועשה מלאכה, חייב שתי חטאות (יומא פק ח מ').

ג ד . ה נ פ ש ו ת .

עכו"ם. כל הנידר ונידב מקבלין מהם, כל שאינו נידר ונדב אין מקבלין מהם (שקלים א, פ מ'). והשוה תוספות א שקלים פ"א מחלוקת ר"ע ורבי יוסי הגלילי.

מומר. אין מקבלין קרבנות ממומר; ר' שמעון אומר: השב ידיעתו, מביא קרבן על שגגתו; לא שב בידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו (הכריתות יא ע"א. והבזה שקלים א, ח).

נה. שגגות היחיד. המאת.

חטא ונודע לו ידיעת ודאי, הרי הוא מביא קרבן חטאת.
על כל מצוה שדוונה כרת ושגגתה חטאת מביא היחיד כשבה ושעירה.
גם בעבירת עו"כ מביא שעירה (הכיות ט ע"ה).

נו. אשם תלוי.

חטא ונודע לו ידיעת ספק, הרי הוא מביא אשם תלוי.
אין מביאין אשם תלוי, אלא על דבר ששגגתו חטאת קבועה (הכיות
ח ט"ב; כהיות כ ע"ה מ').

אמנם לר"א בא אשם תלוי על עולה ויורד (הנהו לנכ נשת הוכיות ט ע"ב).
נפשות. משיח וב"ד בהוראה אינו חייב אשם תלוי (הכיות ז ע"ה;
ט ע"ה מ').

העלמות רבות. אכל ספק חלב בהעלמה ונודע לו, ספק חלב ונודע
לו, הר"ז מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד, דברי רבי; ר"ש בן יהודה
יראבר"ש משום ר"ש אימרים אינו מביא אלא אשם אחד (הכיות יט ע"ב).

נו. א ש ס.

אשם ודאי: אשם גזלות ומעילות.
נפשות. צבור אינו מביא אשם ודאי. ב"ד פטורין (ט ע"ה מ').
נשיא וכהן משיח. מביאין אשם ודאי (הכיות ז ע"ה).

נה. שגגות הצבור.

צבור. הורו ב"ד וטעו ועשו צבור על פיהם והכירו טעותן, הב"ד
מביאים פר על ידיהם. ר' יהודה אומר הצבור מביא (ג ע"ה). רשאי

הצבור והב"ד מביאים. וכל זה בדברים שזדונם כרת ושגנתו חטאת קבועה (הר"מ ח' ע"ב).

צבור. הוא רוב הצבור. חטאו ו' שבטים הב"ד מביא פר לר"מ או ו' השבטים מביאים ו' פרים או ח' פרים: ו' לוי' שבטים ואחד לב"ד.

שבט. שבט שעשה בהוראת בית דינו חייב ושאר כל השבטים פטורים. עשה בהוראת ב"ד הגדול גם שאר השבטים חייבין (כן ל' יהודה ה' ע"א מ; ע"ב ב').

תורת השוגג. הורו ב"ד שוגגין ועשה כל הקהל, מביאין פר: שזה שגגת הוראה ושגגת מעשה. הורו ב"ד מזידין ועשה שוגג, מכוא על אחד חטאת יחיד (כשגה ושטעה): שזה הזדת הוראת ושגגת מעשה. הורו ב"ד שוגגין ועשה הקהל במזיד, פטורין מקרבן לגמרי.

נט. שגגות ע"י הוראת הב"ד.

ביחיד. הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה על פיהם, הר"ז פטור: מפני שתלה בב"ד.

ידע אחד מן הב"ד או מהתלמידים ראוי להוראה שטעו והלך ועשה על פיהן, הר"ז חייב: מפני שלא תלה בב"ד.

דעת ר"מ (או בני יהודה) שיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, כן לשמואל.

שגגה כפולה. שגג גם על פי ב"ד וגם מתוך חלוף, הר"ז פטור, כגון שהורו ב"ד שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן, כן לרב כנגוד לשמואל (הר"מ ב' ע"א).

על עברת עו"כ הב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת.

ס. שגגות הנשיא.

הנשיא מביא שעיר;

הנשיא מביא על שגגת מעשה (הר"מ י"א ע"א).

העברות.

על ע"כ שעירה (יא ע"ה).

על עברות שאינן בחטאת קבועה, כי אם בעולה ויורד, אין הוא מביא והרי הוא ככהן משיח, כן לריה"ג; ר"ע אומר על כולו הוא מביא (ה ע"ה מ').

סא. שגגות הכהן המשיח.

כהן משיח. הוראת כהן משיח לעצמו כהוראת כ"ד לצבור, ולכן: הורה לעצמו שוגג ועשה שוגג, מביא פר.

הורה שוגג ועשה מויד או הורה מויד ועשה שוגג, פטור. (ו ע"ה) ובכלל: על שגגת מעשה בלבד הוא פטור לגמרי (סוכות יא ע"ג).

הורה עם הכ"ד, מתכפר בשל צבור (סוכות ז ע"ה).

העברות השונות.

על עברת ע"כ מביא שעירה (ט ע"ה מ'). רבי אומר בע"כ בשגגת מעשה (ז ט"ב קרוג לסי' ק).

פטור הוא על טומאת מקדש וקדשיו (כן לר"ב ט ע"ה מ'). אבל חייבין על עברות האחדות שהנן בקרבן עולה ויורד (מה הוא חייב? אמנם ר"ע אומר משיח פטור מכולן ט ע"ה), אבל לפי הבבלי בסוף הפרק אין הוא פטור אלא מקרבן עולה ויורד, אבל מחייב הוא בפר (הכוס נש"י ח ע"ג ד"ה ר"ע אומר; ט ע"ה ד"ה ר"ה אומר).

לרש"י ג' מחלוקת בדבר בנוגע למשיח: לריה"ג משיח פטור מכולן לגמרי (וגמו כן נשיא); ר"ע אומר משיח פטור מכולן מעולה ויורד אבל לא מפר; רש"י חייב הוא בעולה ויורד (תנן מטומאת מקדש וקדשיו).

סב. שגגות שאינן בנות קרבן וקרבת הצבור.

עברות בשוגג שלא באו לכלל ידיעה. על עברות כאלה קבעה

התורה קרבנות צבור. והם השעירים הנאים בר"ח ובימים טובים לקרבן מוסף. בהתאמה למדרגות השונג נקבעו קרבנות המוסף השונים; אמנם לא כן דעת ר"מ: לדעתו כל השעירים כפרתן שוה.

טומאת מקדש וקדשיו. שעיר הנעשה בפנים בצרוף ויהכ"פ תולה על שהיה להן ידיעה בתחלה ולא בסוף, עד שידע לו ויביא קרבן עולה ויורד.

לא היה לו ידיעה בתחלה, אבל היה לו ידיעה בסוף — שעיר הנעשה בחוץ ויהכ"פ מכפר. לא בתחלה ולא בסוף — שעירי רגלים ור"ח מכפרין. שאר עברות. שעיר המשתלח מכפר על כל העברות שונג וזדון.

סג. קרבנות הכהנים.

פר הכהן הקרב בפנים ביהכ"פ מכפר על הכהנים מטומאת מקדש וקדשיו.

שאר עברות. שעיר המשתלח מכפר על כל עברות בין על ישראל בין על כהנים; רשאו' דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, ודויו מכפר לכהנים על שאר עברות.

סד. תשלומי ממון ועונש.

סה. קודמות.

לפי המושג המודרני החלוק בין תשלומי נזק ובין העונש הוא, כי התשלומין באים לתקן את המעוות הנעשה כבר, להשיב הדבר למצבו הראשון, בעוד אשר העונש בא להעניש את העובר בעצמו ולהקטין זכויותיו על עשותו מעוות שלא נתן לתקון.

בתלמוד בעצמו נמצא חלוק דומה לזה. גם לדעתו התשלומין הם הסבת העוות ובאים לשיבת הניזוק. אבל העונש הוא לו לכפרה.

כבר התנאים הסתפקו בדבר הכופר (לפי גאורג על ר"ח) אם כפרה הוא א' ממון.

ויוצא מזה הכרל בנוגע לשותפין שהזיקו. הדין הוא כי ישלשו ביניהם וכל אחד משלם החצי: עי"ז יהמלא הפסדו של הניזק. אמנם בשור שותפין שהמית אין אומרים לשלש: שהרי הכופר לכפרה בא וכל אחד צריך כפרה שלמה (כ"ק מ ע"א דש"י ד"ה כילד).

וכן הוא הדין: אין משלשין במכות (מכות א, ס מ').

ההכרל השני מתבטא בכלל המקיבל אצל כל התנאים בנוגע לעונשים: אין עונשין אלא א"כ מזהירין או לא ענש אא"כ הזהיר.

אין הכלל הזה טובב על עונשי ממון (כ"ק קה ע"ב תוס' ד"ה מאי לאו, בנוגע לעונש קנס נראה כי דומה הוא למכות ולקרנן).

עברת הגזל היא לדעת התלמוד חטא נגד רעהו ולא נגד החברה והצבור. ביחוד התחוקה השקפה זו אצל ר"ע. הדינים הבאים על אופני ההשבה יראו לנו כי תנאים אחרים חשבו אחרת. השוה אמנם למעלה סע"ף א.

ספק נגד מי חטא. גנב לאחד משנים, משלם לכל אחד. אם לא שלם לכל אחד, אלא הניח הגולה לפנייהם והסתלק, לא יצא ידי חובתו, כן לר"ע בנוגד לר' טרפון, ולשונו הוא: אין זו הדרך מוציאתו מידי עברה. הננו רואים מזה ומדינים הבאים, כי לפי השקפה זו הוכבד מאוד קיום מצות השבה במקרים ידועים, כגון אם לא היו הבעלים ידועים או שהיו במקום רחוק או שמתו.

גנב ונתן או מכר לאחר והוא השיב לנגול, יצא הראשון ידי השבה (? תרומות ז, ב).

השבה לשליח ב"ד. ספק ממי גול, יכול למסור לשליח ב"ד. לדעת ר' יוחנן תקנת ההשבה ע"י שליח היא בכל מקום שיכבד לגולן מצות ההשבה, ולכן נוהג לדעתו דין זה לא רק בשליח ב"ד שעשה הנגול, כי אם גם בשליח ב"ד שעשה הגולן (כ"מ ג, ג וקדשת דש"א, כ"מ קד ע"א). אמנם כל זה בגולן שנשבע לשקר.

היתה ההשבה קשה ביותר, כגון שהיה הנגול במקום רחוק, ניתן קרן וחומש (נשבע לשקר על הנגלה) לב"ד ומביא אשם ומתכפר לו, על זה אמר ראב"צ: תקנה גדולה התקינו (כ"ק קג ע"ב).

לצרכי צבור. גזלני מרובים, כגון רועים, גבאים ומוכסין,

שתשובתן קשה, מחזירין למכירין; ושאינ מכירין יעשו בהן צרכי צבור
(כ"ק לד ע"ב) וכן כביצה כמ' ע"ב.

לצרכי עניים. כן לרב יוסף ב"ק קט בגזול ונשבע (במקרה של כן בגזול
לאכיל ואין לו למי להשיב). דומה לזה אנחנו מוצאים אצל התנא ר' נהמיה בסוחר
שביעית. חשבתן היא לדעתו החזרת הדמים לעניים (סנהדרין כה ע"ב).

בכלל נאמר בברייתא דר' חייא גזלן של רבוס (גזול למרובים). לאו
שמיה גזלן (כ"ב לה ע"ב).

הערה. במע"ש ובשביעות נאמר: יאכל כנגדן (שקלים כ. ב. יג לדון גם
כזה מטעם גזלה).

השתלשלות. מן העובדה, שתקן השליח ב"ד אינו רק בנשבע
שרינו להביא אשם יש לשער, כי נעשתה התקנה ע"י ב"ד של כהנים. מיסד
התקנה, ר"א בן צדוק, ג"כ כהן היה ודרכו למסור רק דברים הסובבים
על המקדש (מדות פ"ג; סוכות מט; יומא כג ע"א, ערבין סא ע"א ותוס' סס).

גם הגלילים, רשב"א ור' יוחנן, נוטים יותר להרחבת התקנה כמבואר
למעלה.

סו. ק נ ס :

הגדרה. כל המשלם יותר על מה שהזיק, הר"ז קנס (כ"ק טו, כתובות
מא נ').

מורה בקנס פטור. אין אדם משלם קנס על פי עצמו (כ"ק סו ע"ב)

והוא נקרא „מרשיע את עצמו“ (כ"ק סד ע"ב).

מורה בקנס ואח"כ באו עדים. לרב בנגוד לר' יוחנן ושמואל
הרי הוא פטור (כ"ק עד ע"ב, עה ע"א. בדברי שמואל כעונות ח. ג לריך לגרוס גנבה
במקום ענינה). וכדעת רב בן דעת ר"ל (גם ולריך לגרוס שם בשני הדיונים: פטור מפני
שאין בעדותן ממש, ולכן בלר"ש שטיקת התביעה קנס ולא נשאת הרי יש בעדותן ממש. ויש לפרש
ג"כ כפירוש הפנ"מ).

דברים שהם קנס. עדים זוממים לר"ע; חצי נזק בתם (לרכ פפא.
ב"ק טו ע"א).

סז . משפט הדין בקנס .

אין ב"ד שבבל גובה קנס (כ"ק טו ע"ג) ואם תפס אין מוציאין מידו .
אין נשבעין על קנס .

סח . משפטי הנכסים וההתחייבות בקנס .

בנוגע למשפט הבי לות השוה הספר הרביעי , משפט הנכסים , סעיף פח . בנוגע למשפט ההתחייבות שבקנס השוה הספר החמישי , משפט ההתחייבות , סעיף א מספר IV .
בדרך כלל . אינו נש"ם קנס רק כשעת העמדה בדין (לכך כ"ק טו ע"ה) .

סט . קנסות החכמים .

כח בירי החכמים לקנוס לעושה עברה ולפסול את הרבר אשר נעשה בו מעשה העברה (נמוקן נאסור וסיתר) או לאסור עליו למכרו .

ע"י הקנס הזה יזהר להבא ולא ישנה במעשה העברה . את הטעם הזה יש לראות בר"מ המרבה לענוש בעונש הקנס ולפעמים גם בשוגג . השוה לר"מ בכורות כח ע"א מ' .

אמנם אחרת היא דעת רבא . גם הוא נוטה לקנוס לכל מעשה הנעשה בעברה , אבל מטעם אחר : שלא יהנה ממעשה העברה או שלא יהא החוטא נשכר .

וכלל הוא אצלו : אם אמרה התורה לא תעשה ועשה , אינו מועיל (ממוס ו) . או לשונו בזבחים עג ע"ב בדיני הקרבת קרבן בעברה : אם אמרו רבנן לא תקרב והקריב , אינו מרצה . בתמורה כ ע"ב לשונו : אין אדם מתכפר בדבר הבא בעברה .

וכל זה לרבא , כי היכי דלא משתרש (. מרוח , ומתוס פ) .

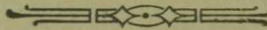
ולכן מחמיר הוא כבעלי בהמות המעריטין ונותנין לארמים לגונבן בכדי לסרסם . לרבא קונסין אותו גם למכור וגם לשחוט למען לא יהנו (כ"א : ע"ג ור"י ד"ה לביטוס) .

אמנם דעתו זו של רבא יסודו בהשקפתו שעקר העברה החנאה היא השוה הצעת הדברים האלה בספר החמישי, משפט ההתחייבות סעיף כב ולמעלה סעיף א ד"ה רבא.

צמצום עונש הקנס. לא קנסו החכמים את בני עושי העברה, ולכן אם ע"י הקנס יפסידו גם בניהם את זכותם, לא קנסי רק למחצה (כתובות ע"ג, דרכין מזונות הכת בלשם האסורה מבוס שניות, כתובות נד ע"ב, כתובות יא, ז בסוף).

לפעמים נמנעו החכמים מלקנוס למען לא יכשלו ע"ז בעברה אחרת. לדוגמא: בקשו החכמים לקונסן ולהיות מפרישין עליהן תרומה משלהן, אלא שחששו שמא יבואו להפריש מן הפטור על החיוב (כתובות כו ע"ג).

היבא דאיבא אסורא משם קנסינן (קושין טו). על קנס חכמים השוה עוד ספר משפט המשפחה סעיף גז ד"ה אבות זכות. השוה עוד גיטין כ ותוס' ד"ה וכתב, שם ע"ב.

חלק המישי

מִי גִי הַחַמְטָאִים.

ע. חמאי ממון.

עא. גנבה וגולה.

הגדרה. הגונב בסתר נקרא גנב וכלל הוא: כיון דקא מטמר מאינשי גנב הוא (כ"ק טז ע"ב). גול בפני הבעלים, הרי הוא גולן גנב בפני עדים ולא בפני הבעלים, הר"ז גנב לסטים מזוין גנב הוא (לר' יוחנן כ"ק נז ע"א).

אנס הוא הלוקח בחזקה משום שידו תקופה (ע"י המלכות). הלשון "אנס, גנב גולן" מצוי לרוב (כ"ק א, א כסוף; כ"ק סו ע"א; תוספתא תרומות א, א; תוספתא כ"ק י, ל; כריתתא לר"ל גיטין מט ע"ב).

החמסן נוזן דמים בעד הגולה בננוד לגולן (כ"ק סב ע"א לרב אבי).

והשיה סנהדרין כה: הוסיפו עליהן חמסנין...

גם הפקעת הלוואה דין גולה לה (כ"ק קיז ע"ב).

סתם גנבה יאוש בעלים; סתם גולה אינה יאוש בעלים (כן לתנאים ויהיין לדעת ר"ב, כ"ק סו ע"ב, גם לר"א סתם גנבה יאוש בעלים, כ"ק סח ע"א כסוף).

היוצא מכלל גולה ומעונש גורה.

פחות משוה פרוטה אין בו משום גול.

דברים שאין מקפידין עליהן, כגון נכוש זרעים, אין בו משום גול (כ"ק קיט ע"ב כסוף, וכ"ז כנראה מטעם הפקר). השוה עוד ב"מ כא ע"ב בסוף; בבב ע"ב באמצע.

ההתחייבות.

אין הנגב חייב רק אחרי שיוציא הרבר מרשות הבעלים. וצריך

שיוציאנו לרשותו הוא או לסמטא כדין משיכה בלקוחות (השוה חס' כ"ק ע"ג ד"ס או שהולא מכתובת לא ע"ב ומכ"ב פד ע"ב).

גורם. המראה לעבד"ם ממון ישראל, הר"ז חייב (לכ' אלעזר וכ"ג בן אלוקים הדניס, דינא דגרמי". גרמי" הוא הדניס בפעולת הכניית מנמלא כמו ארעי מארעא) (כ"ק קיו ע"ב).

גזלה באונס. הנהגה מחברו באונס, משלם מה שנהנה ולא מה שהויק, כגון גדי שנפל לגינה ונצל ע"י שנחבט על ערוגת חברו (כ"ק י"ג ע"ב ולכ' גם נו ע"ב).

גזלה בטעות. סבור שהוא שלו, כגון יורשו של גולן, משלם מה שנהנה בזול, (כ"ק קיג ע"א).

גזלה ע"י חלוף. נתחלפו לו כליו בבית המשתה, לא ישתמש בהם עד שיבוא הלה ויטול את שלו. נתחלפו לו בבית האומן, ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויטול. לא מסר לו האומן בעצמו את הכלים, כי אם אשתו ובנו, לא ישתמש בהן (כ"ב מו ע"א ב').

בהכרח. ישראל שאנסוהו כותים והראה ממון חברו, פטור; גטל ונתן ביד, חייב: לפי שהוא כמציל עצמו בממון חברו. הראה מעצמו בלי אונס, חייב (לכ"ג ולאס דהנין דין גרמיס). אנסוהו לישא וליטול, חייב (?). אנסוהו להראות והראה ואח"כ אנסוהו לישא וליטול פטור (שדגניס אטודיס נתן להס).

כל שיד נכרי שולטת עליו, הרי הוא כאבוד, ולכן: כל שהעבד"ם בפני הממון, פטור (לכ' יוסי כיוזאמי ולכ' אשי כ"ק קיו ע"א).

שומר שנתן הפקדון לגנב, הר"ז חייב: לפי שהציל עצמו בממון חברו. לא היה אמיד, והרי רגלים לדבר שלשם הפקדון בא, השומר פטור (כ"ק קיו ע"ב).

עב. מיני הגזלה והגנבה.

גזלה לתשמיש. התוקף בעברו של חברו ועשה בו מלאכה, פטור (לכ' כ"ק לו).

התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה, רצה נוטל שכרה, רצה

נוטל פחתה, כן לרב; שמואל אומר אינו נוטל אלא פחתה (ב"ק לו ע"א בבבא
מתמיד רב בתלמי גולה).

התוקף בעברו של חברו ועשה בו מלאכה, פטור (לכ, ב"ק לו ע"א).

הדר בחצר חברו שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שכר (לכ
הוא, תלמוד רב. לפי התלמוד סס יש חלוק בין קרקע ובין מטלטלין, ע"ש תוס' ד"ה ומי אמר.
וכן יש חלוק בין עומד לאגרא וכן מחלק התלמוד בין בית לעבדים שהשמוש יפה להם?).

שואל שלא מדעת גולן הוא (השו"ב"מ מא ע"א).

הגונב ע"מ למיקט, ע"מ לשלם כפל, הר"ז עובר (ב"מ סא ע"ב).

כל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גולן (ל"מ, ב"ק קג ע"ב).

גול חפץ ואח"כ אכלו, אכילתו כגולה חרשה היא (לענין התלמוד
כשעת הגונה או כשעת אכילה: לפי שעת שעת אכילה להכנה עומדת, לכה, ב"מ מג ע"א).

עג. השבת הגולה.

זקיפה כמלוח השבת היא בגול (ל"ה"ג, ב"ק קט). וכן בשכר שכור
לענין כל תלין ולענין משכון (ב"מ קטו) ולענין רבית (ב"מ ע"ב).

מקום ההשבה. הגול את חברו ביושב לא יחזיר לו במדבר (ב"ק
ק"ח ע"א).

דעת בעלים. הגונב מלה מן העדר וסלע מן הכיס, למקום שגנב
יחזיר, כן לרבו ישמעאל; רעאו, צריך דעת בעלים, ולכן לר"ע:

גנב מלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב, חייב באחריותו.

מנין. לא ידעו הבעלים לא בגנבתו ולא בהחזרתו ומנו את הצאן
ונמצאה שלמה, הר"ז פטור (ב"ק ק"ח ע"א מ). גנב לדעת צריך להשיב
לדעת; גנב שלא לדעת, מנין פוטר. כן לרב; רבי יוחנן אומר הגונב
לדעת מנין פוטר; שלא לדעת אפילו מנין לא צריך. שמואל מכריע ביניהם
ומצריך מנין בשני המקרים.

מכירת הגנב לעבד. אין לגנב לשלם, נמכר בגנבתו (ה"ה ס"ג)

החמישי, מפט התחיבות, סעיף רז). אינו נמכר רק בנגבתו, אבל לו בכפלו
ולא בשאר עינשי קנס (קדושין יח ע"א).

נמכר פעם אחת ולא פעם שניה באותה הנגבה בעצמה (השוה כל הענין
קדושין יח ע"א).

עד . הנפשות בהשבה .

יורשין . הגזול ומאכיל את בנו , פטורין מלשלם (גם כשיגדלו , רמב"ם
גנבה , א , ח) .

הניח להם גולה , אם קיימת — חייבים לשלם ; אין הגולה קיימת —
אין חייבין . הניח להם אחריות נכסים (קרקע) , חייבין לשלם (לפי שהקרקע נתעבדה
מתיו לגזול , כן לדב השעיה כ"ק ק"א והשוה הספר החמישי , מפט התחיבות , סעיף לה הערה 1) .

יאוש וירושה . אין רשות יורש כרשית לוקח לענין קנין שנוי רשות
(גנבה כ"ק ק"א) .

עבדים . ארון שהאכיל לעבדיו משלם . לא הספיק לשלם עד
שנשתחררו , הם משלמין (תדמות ז , ב והשוה סס מה"פ ד"ה לא ורמב"ם גנבה א ט) .

לוקחים . יאוש ושנוי רשות . נתאיישו הבעלים ומכר הגנב
לגנבה לאחרים , קנו ביאוש ושנוי רשות (השוה למטה סעיף פא) .

תקנת השוק . לא ירע שגנב ולקח ממנו ובא בעה"ב והכיר כליו
אצלו , בעה"ב משלם את כליו משום תקנת השוק (כ"ק טו ע"א) .

גזלני המרובים . כימי רבי נשנית המשנה : „הגזלנים ומלוי ברבית
שהחזירו אין רוח חכמים נוחה הימנו” , ומעשה כאדם אחד שבקש לעשות
תשובה — א"ל אשתו ריקה , אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך !
ונמנע ולא עשה תשובה — באותה שעה אמרו : הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו , אין
מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה ממנו (כ"ק לד ע"ב ב' ור' יוחנן) .

תקנת השבים . תקנו על המריש הגזול שבנאו כבירה שיטול הנגול
דמיו : מפני תקנת השבים (גיטין יט) . ר' יוחנן אומר על זה : דבר תורה
גולה הנשתנית חוזרת בעיניה , ואם תאמר משנתנו? — משום תקנת השבים .

עה. תשלומי כסף.

משלם את הקרן כעין שננב. הוקרה הבהמה והושבחה מעליה,
הוקרה והושבחה לו.

עו. שאר עונשי הגנבה.

כפל. גנב ונמצא בידו, משלם כפל.

ד' וה'. גנב בעל חי וטבחו או מכרו משלם ד' וה' (נגלה אין עונשים
האלה עוהניס).

נפשות הגנבים.

הגונב אחר הגנב והטובח ומוכר אחר הגנב, פטור מכפל וד' וה'
(כ"ק סב ע"ב מ').

שומר המשקר וטוען, ננבב הפקדון ונמצא בידו, משלם כפל וד' וה'
(כ"ק סב לד' יחזק).

שוהף ישננב מחברו, משלם כפל וד' וה' (שה ע"ב מ' וג').

גנב שור של שותפין וטבח ומכר והודה לאחד מהם, והרוי נפטר על
החצי כדיון מודה בקנס ואח"כ באו עדים, משלם לשני חמשה חצאים
(כ"ק ע"א ע"ב לד"י עב"ה).

גנב שעשה שליה לאחר לשחוט וידע בו האחר, המשלח חייב (אף
בככה"ת אין גליח לדבר עברה, טביתה ומכירה וינלאת מכלל זה, כ"ק עט ע"א; ע"א ע"א כ"א).

על דבר שותפין שגנבו השוה להבא (כ"מ ה ע"א).

המכירה. נכ"ר רק מקצת והשאיר המותר לעצמו, אם הנשאר דבר
הנותר עמו בשהי"ה כגון יד ורגל, הר"ז פטור מד' וה', כן לרב. שיטה
אחרת לרבי ולוי בדבר הגדרת ההלק הנשאר והיקפו (האם כ"ק עט ע"ב ויובלמי).

המטבחה. שהיטה שאינה ראויה, כגון שנתנבלה הכוזמה בידו, אינה
שהיטה לענין ד' וה' (כ"ק עט ע"ב מ').

עז. דיני תשלומי כפל וד' וה'.

משלם את הכפל כשעת העמדה ברין (לכך ב"ק סה ע"א). הוקרה הגנבה או הושבחה, אם מאליה—משלם כשעת העמדה ברין; אם על ידו, משלם כשעת הגזלה.

הקשר בין כפל וד' וה'. אם אין כפל, אין ד' וה' (כגון שהודה מעצמו על הגנבה כנגוד לסומכוס, ב"ק ח, ג כסוף; פה ע"ב).

עח. משפט הדין.

הנגול נשבע כמה גולו ונוטל (שטעות מד ע"ב).

יצא לו שם גנבה בעיר ואח"ז הכיר בליו ביד אחר, הלוקה נשבע כמה נתן ויטול; לא יצא לו שם גנבה בעיר, אינו נאמן: שאני אומר מדרך לאחור ולקחן זה הימנו (ב"ק קיד ע"ב מ'). (אמנם לר"י אין יציאת שם גנבה בלכד הוכחה וחושבין שמה הפיץ הוא את השם, ורק בלדוף הוכחות אחרות, כגון שמלאו מחתרת תתורה וכו"ל לנו אללו בליטה. אם גא היה עבוי למכור כליו ויאל שם גנבה, הר"ז נאמן).

עט. שנוי (עבוד).

גנב או גול דבר והשתנה מעצמו או ששנהו הוא, הרי הוא קונה אותו בשנוי ואינו מחזיר רק דמיו בלבד.

אמנם קנין השנוי מחלוקת היא בין התנאים והאמוראים. לר"מ שנוי קונה בכל מקום. ולכן לדעתו:

נתן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, קנה בשנוי ואינו מחזיר רק הדמים (אמנם לדעה רבי יהודה אין שנוי קונה ולכן מחזיר לו את המלך וידו על התחתונה כנגוע לתשלומי שכר הצבועה: אם הוליכה יתרה על הבצת, מכס לו רק את הבצת, אם הגשת יתר על הוליכה, משלם לו את הוליכה, ב"ק ק' ע"ב מ').

וכן שליח ששנה מדעת בעל הבית והרי הוא גולן לדעת ר"מ, קנה בשנוי (ב"ק קב ע"ב לר' יוחנן כדעת ר"מ).

גול פרה והזקינה, משלם כשעת הגזלה לר"מ: לפי שקנה בשנוי (ב"ק פה ע"א לגירסת רב).

לדעת אביו אין שנוי קונה לבי"ש, ראבי"ק, רשב"א ור' ישמעאל זר"ש בן יהודה (ב"ק ז' ע"ב); אמנם רבא דוחה לדברי אביו (ב"ק ז' ע"א). גם לדעת רב ששת לר' שמעון בן אלעזר, שנוי במקומו עומד (ר' רשב"א הוא תלמידו המובהק של ר"מ).

לר' יוחנן: דבר תורה גולה הנשתנית הוזרת ביעניה ואם תאמר משנתנו? — משום תקנת השבים (ב"ק ז' ע"ב; והנה ב"ק טו ע"א בסוף).

לרבה בנגוד לרב יוסף שנוי קונה (ב"ק טו ע"א).

מיני השנוי

שנוי השם (ב"ק סה ע"ב לרב יוסף).

שנוי החזור לברייתו אינו שנוי (ל"ו ב"ק טו ע"א).

פ. התשלומין בקנין שנוי.

אם קנה בשנוי, מחזיר רק את הדמים.

השביח הדבר ברשותו, משלם כשעת הגולה לאלה הסוברים שנוי קונה (ב"ק ז' ע"ב מ').

קנס. גזל דבר והשתמש בו והרויח, משיב גם את השבח מטעם קנס, כן לר"ג בעוכרא בנגב רגיל: האי אינש גולנא עתיקתא הוא ובעינא דאינקנסיה (ב"ק ז' ע"ב).

וכן לר"מ. גם הוא קנס לגולן בכואו להשיב. כגון אם השביחה הגולה בינתים אבל יש שקנס לגולן בהשכתו את הגולה.

אף שלדעתי קנה הגולן בשנוי, בכל זה מחויב הוא להשיב גם השבח משום קנס.

ל"ש רואין את הגולן כאיש שמטפל בדבר חברו שנוטל חלק בער

טפולו. וכן נוטל הגולן בפרה שילדה אצלו מחצה שלישי או רביעי (ב"ק לה ע"א לפירוט רב פסח).

פא. יאוש.

אין יאוש קונה בגולה (ב"ק סו ע"א לעולא ולנכא: לפי שבאסורא בא לידו). השוה דיני יאוש באברה, הבאה לידו בהיתר, בספר הרביעי משפט הנכסים, סעיף לו. יאוש ושנוי רשות קונה.

שנוי רשות ואח"כ יאוש אינו קונה (? הכוונת ב"ק קטו ע"א לרב זביל).

אין ירושה נחשבת כשנוי רשות (ב"ק קיא ע"ב לדכא בנזיר לדמי בר תמא).

הגבב, הגולן והאנס הקדש הקדשן ותרומתן תרומה (ב"ק סו ע"א).

גבב, גולן ואנס שנטלו מזה ונתנו לזה, מה שנתנו נתנו ומה שנטלו נטלו. היו הבעלים מרדפין אחריהם, אין נתינתן נתינה (תוספתא ב"ק; כג; תוספתא תרומות א, ו).

פב. ההתיחסות לחשודים בגזל.

מסור. ממונו של מסור מותר לאבר ביד (ב"ק קט מתוקת בין ר"ה ור"ו).

מותר לקנות מגולן אם רובו משלו, כן לרב; שמואל אמר אפילו מעט משלו (קט).

אין פורטין לא מתבת מוכסין ולא מכיס גבאי המלך ואין נוטלין מהם צדקה; נוטן לו דינר ומקבל המותר בחזרה: לפי שהוא כמציל מידו.

נוטל הוא ממעות המוכס שיש לו בכיתו. לא היה זה מוכס שעמר מאליו (ל' יאז) או אם לקח מכס בקצבה (לשמואל), הר"ז מיתר: שרינא דמלכותא דינא" (לשמואל ב"ק קיג).

גבאי המלך המוכרים קרקעות למכס, ממכרם ממכר; המוכרים לכרנא (מס הגגונות המוטל על האדם ולא על הקרקע), אין ממכרם ממכר (לשמואל ב"ב נה ע"א).

נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר, הרי אלו שלו: מפני שהבעלים מתיאשים מהן.

ארים. לוקחין חבילי זמורות מן הארים: מפני שיש לו חלק בהן (ב"ק קט לדבא).

אומן. לוקחין מוכין מן הכובס מפני שהן שלו, אבל אין לוקחין מן הסורק. אין לוקחין מן הצבע לא אותות ולא רוגמאות ולא תלושין של צמר (ב"ק קט).

רועה. אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים ולא משומרי פירות עצים ופירות לוקחין מהם ד' וה' צאן, אבל לא שתי צאן, כללו של דבר: כל שהרועה מוכר ובעל הבית מרגיש בו, לוקחין מהן.

נשים. לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל: שזו מלאכתן (מ' וי' ב"ק קיז ע"ה).

אין מקבלין פקדונות מנשים עבדים ותינוקות. קבל מן האשה, יחזיר לה (ואין לה להחזיק בנגבה); מתה יחזיר לבעלה. קבל מן העבד יחזיר לעבד; מת, יחזיר לרבו. קבל מן התינוק, יעשה לו סגולה (ב"ב נב).

אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות. קבל מן האשה מחזיר לאשה (ואין לו להחזיק בנגבה). מתה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד יחזיר לעבד; אם מת, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, יעשה לו סגולה (ב"ב נב).

חזרו בהן הגולנין, אין מקבלין אותן עולמית ואין מחזיקין אותן לכשרים, דברי ר"מ; רבי יהודה אומר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן; בפרהסיא—מקבלין אותן; ר"ש וריב"ק אומרים בין כך ובין כך מקבלין אותן (ט"ז ז' ע"ה).

פג. גזלת קרקע, שדות ובתים.

אין קרקע נגזלת בנוגע לדיני השבה בשלמות אם נתקלקלה. אמנם לר' אליעזר קרקע נגזלת (ב"ק קיז ע"ב). עקר הדין הזה נמצא רק בירושלמי ערלה א, ב; כלאים ז, ד; ב"ק; ו והשוה תוס' סוכה ל ע"ב ד"ה וקרקע. השוה נגד זה מו"ק ה' ע"ב.

וביחוד גדול ההבדל בנוגע לשלום שכר השמיש, ולכן: גול ספינה שאינה נגולה, כדון הקרקע, והשתמש בה, משלם שכרה, גם אם גדול השכר מהפחת. אבל אם קרקע נגולה, אינו משלם אלא כשעת הגולה, ואת אומרת מה שנפחת מערכה שבשעת הגולה (ב"ק לו ע"א, ע"ה).

השבה. שטפה נהר, אומר לו הרי שלך לפניך; ד"א אומר חייב להעמיד לו שדה אחרת (ב"ק קט ע"ב מ' ונ').

הגול שדה ונטולה מסיקין, אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך; אם מחמת הגולן, חייב להעמיד לו שדה אחרת (ב"ק קטו ע"ב מ').

היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, שמין לו וידו על חתחתונה (אם הכח יתר על הניאה, אין לו כי אם הניאה), כן לרב; שמואל אומר: אומדן כמה אדם רוצה ליתן ליטע שדה זו (ל"פ אין הס חולקים לפי סגן מדגנר משדה בלגיה ע"ה נטעת). עמד בעל השדה ונדרה ושמרה, נותן לו כארס ויד היורד על העליונה: לפי שגלה דעתו שנזח לו בנטיעה (ל"ב ב"מ קא).

יורד לתוך חורבתו של חברו ובנאה שלא ברשות, שמין לו וידו על התחתונה. אמר הבונה: עצי ואבני אני נוטל שומעין לו, כן לר"ג כנגוד לרב ששת (וכנגד חולקים כ"ה ע"ה לרשב"ג. ל"ה אין שומעין לו). ר' יוחנן אומר: בבית שומעין לו, בשדה אין שומעין לו (משום יבוב א"י או, ל"ה אומרים משום כתב אדמה, ב"מ קא ע"ב). השהיה ג"ב ירושלמי גיטין ה, ו ש"ק ד"ה משום.

בקש רמי עציו ואבניו, אומר לו המתן עד שאדיר בתוכי (כן ל"ב ע"ב); שמואל אומר נותן לו מיד (גיטין ה, ו).

הלוקח מגולן: לקח שדה מגולן, הרי הוא כדורד שלא ברשות בלפי הגול. ולכן כשבא הגול לטרופ ממנו את השדה, הרי הוא נותן לו את היציאה ולא את השבח; אבל חוזר הוא וגיבה מן הגולן את מותר השבח (גיטין ה, ב ל"ה א"י כ"ה רבנן דתמן).

פד. שליחות יד בפקדון.

שומר השולה יד בפקדון, חייב באחריותו משעת שליחות היד. אינו חייב, עד שיקנה לפקדון במשיכה והגבהה.

הטה את ההכית ונטל ממנה רביעית, אינו משלם אלא רביעית, הגביהה ונטל ממנה (או הגביה לטול ממנה, לפי אם לא נטל עדיין) ונשברה. חייב באחריותה (כ"מ מג ע"ב מ').

ש"ש חייב גם בלי משיכה ודי אם השתמש בפקדון (שנועות ח, א לר"א נפש ר' הובעיה).

הסרון בשליחות יד. מחלוקת היא אם צריך הסרון בשליחות יד. לדעת רב בנגוד ללוי ושמואל אף הגביה ע"מ לטול, חייב. השהה כל זה בספר החמישי משפט ההתחייבות, סעיף קפב ד"ה שליחות יד.

פה. נזיקין.

משפט ההתחייבות בנוזקין.

השהה על זה ספר החמישי, משפט ההתחייבות, סעיף א; ב.

הזיק ברשות. בדיני הרחקת נזקין בין שכן לשכן הוקבעו שעורים מיוחדים בנוגע למרחק, מ"מ אם הזיק משלם מה שהזיק; רשאו' לא נאמרו כל השעורים האלה, אלא שאם הזיק פטור (כ"ג כ ע"ב מ').

וכן כיוצא בזה, כל שעשה ברשות פטור לרבי יהודה (ג"ק סג ע"ב).

הרחקת נזיקין בין שכנים ושותפין. כל הדינים האלה השהה ספר הרביעי, משפט הנכסים סעיף מח.

שוגג. אונס. אדם מועד לעולם.

מתוך מצב מכריח (Notstand). אסור להציל עצמו בממון חברו (וכפ"כ שאסור להציל ממנו ממון חברו, ב"ק ס ע"ב).

מהלך אדם בתוך שדה חברו להציל נחילו; אם הזיק משלם מה שהזיק. לא יקוץ וסוכו ע"מ ליתן את הדמים; ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אומר אף קוצץ ונותן דמים (ב"ק קד. דינים אלה נוהגים גם כנוקין) מתנאי ב"ד; שעמ"כ הנחיל יהושע את הארץ לישראל (סג ע"ב).

מתוך הגנה (Notwehr). נרדף ששבר כליו של רודף, פטור; שלא יהא ממונו חביב מגופו; של כל אדם, חייב: שאסור להציל עצמו בממון חברו. הרודף אחרי הרודף להצלת הנרדף ושבר כלי הנרדף, פטור; של אדם אחר, ג"כ פטור, ולא מן הדין: שאם אי אתה אומר כן, איך לך אדם שיציל את חברו מן רודפו (כ"ק ק"ו ע"ג לזכר).

פו. נזקי ממונו.

יסוד החיוב הוא לפי ששמירת ממונו שדרכו להזיק, מוטלת עליו. לפי"ז אין זה חטא בידים, כי אם חטא הפשיעה (Untersassung).

כמשנה הקדומה ובירושלמי נקראים באמת הבעלים „מכשירי הנזק“, זאת אומרת שאינם רק מכשירים (ט ע"ב מ'; כ"ק ח, כסוף; ח, כ בתחלה). וכבר מתבטא זה בלשון המורגל בתלמוד: „שורו ולא נעל בפניו“, שורו ולא טפח בפניו“ (כ"ק כג ע"ה).

אמנם בלשון חבבלי נקראים הנזקים האלה „נזקי ממונו“ בנגוד למוזיק בידים או מוזיק בעצמו. הלשון נזקי עצמו נמצא במכילתא דרשב"י משפטים כא, יח. הלשון נזקי „ממונו“ במכילתא דר"ש להפסוק שלם ושלם ולפסוק כי יבער. בספרא ויקרא פרק כב נמצא הלשון „נזקי קנייך“. בכל אופן אין החיוב תלוי בבעלות, כי אם בחיוב השמירה. ולכן אם מסר לשומרים נכנסו הם תחתיו (כ"ק מד ע"ג כסוף מ'). ולשון מכילתא דרשב"י: „את שדרך שמירתך עליו“ (משפטים כא, כט; כא, ל; כא, נג).

השורה עוד ע"ז כז ע"א לשון המשנה: ריפוי ממון - רפוי בהמתו בהבדל לרפוי נפשות.

פו. ההבדל בין נזקי גופו לנזקי ממונו.

מזיד ושוגג. המזיק בעצמו חייב בין במזיד ובין בשוגג ואונס לפי הכלל: אדם מועד לעולם משא"כ בנזקי קניינו: די בשמירה פחות או יותר מעולה (הש"ס למטה), ואינו חייב רק אם פשע ולא שמר כראוי.

אונס. נכנס לרשות חברו והזיקו בעה"ב ולא התכוון, הרי הוא פטור;

הזיק הוא חייב, גם אם לא התכוון. הזקק בו בעה"ב והרי הוא אונס נמור
מ"מ חייב (לדבא ודב פפא ב"ק מח ע"ב. השוה לחס משנה חונל ומזיק א, טו. כל זה לכאס
רש"י וראב"ד אבל לרמב"ם דרך אחרת בוס (ע"ש ו, יג).

בנזקי ממונו פטור על האונס. ולפיכך גדי שנפל לגינה ונחבט עליה
והזיקה, אין הבעלים משלמין רק מה שנהנה מן הערוגה כי לא גבל על
הקרקע היה נחבט ומת, אבל לא כל הערוגה שהפסיד (ב"ק נה ע"ב ח' ושינו
רש"י טו ע"ב).

בהקדש. אין נזקי ממונו נוחגין בהקדש; אבל המזיק הקדש בידים
חייב (השוה סעיף פח).

רשות. אין הוא חייב על נזקי ממונו שהזיק ברשותו, משא"כ
בנזקי גופו (ב"ק מח ע"א לדבא ודב פפא), ולכן: הכנים פירותיו לחצר בעה"ב
כלי רשוינו ואכלתם בהמתו של בעה"ב, האחרון פטור; הרשה לו להכניס—
חייב: שהרי הוא כאלו קבל עליו שמירתם. גם אם בא שור ממקום אחר
ואכלו, בעל החצר חייב; רבי אומר: בכלם אין בעל החצר חייב עד
שיקבל עליו שמירתם.

הלכה. רב אמר הלכה כת"ק, שמואל אמר — כרבי
טמון ברשות חברו. המדליק ברשות חברו חייב גם על טמון
(לדבא ור"פ, ב"ק סא ע"ב).

במזיק בידים חייב משום טמון (לאכני ודבא ב"ק כג ע"א ורש"י ד"ה הני
משנת).

שום הנזקים. שמין את השברים לבעלים והם מטפלים בהם,
ואין לבעלי הטמון המזיק לשלם אלא המותר, משא"כ במזיק בידים (ב"ק
יא, כנראה דומה המזיק בידים לנגב וגזול וכ"ש תוס' ד"ה אין שמין).

הערך שנתפרש והערך האמיתי של הדברים הנזקים. הזיק
בידים חפצו של חברו (שתינו לו לפקדון), הרי הוא חייב לשלם לפי ערכו שנתפרש
לו בשעת המסירה ולא לפי ערכו האמיתי (לדבא ב"ק סג ע"א).

סדר השום. בנזקי ממונו אין שמין את החלק הנפסד לבר, אלא
שמין כל הדבר כמה נפתח ע"י אבוד החלק ההוא, כגון סאה בששים
סאין, משא"כ במזיק בידים (לדבא ב"ק נה ע"ב).

השוה ג"כ הספר החמישי, משפט התחיבות, סעיף קעט.
דרכו של רבא. הננו רואים שרביא הבור ביחוד את ההבדל בין

נזקי ממונו לנזקי גופו: בדין רשות, טמון, הערך שנתפרש, סדר חשוב. עונש ד' דברים. (ז', רפ"ו ע"ב ט"ז). אינו נוהג אלא בנזקי גופו לבד (כ"ק ד' ע"א; כג ע"א; כו ע"א; פד ע"א; פו ע"א; מ').

פח. נפשות בנזיקין.

הקדש. שור הקדש שנגח פטור. שור ישראל שנגח לשל הקדש פטור; ר' שמעון בן מנסיא אומר שור של הדיוט שנגח לשל הקדש משלם נזק שלם בין תם ובין מועד (כ"ק לו ע"ב מ').

בנוגע לבור השוה מכילתא דרשב"י משפטים בא ל

הפקד. שורו שנגח והפקירו, חייב בנזקין לר"מ ופטור לרבי יהודה (כ"ק ד', ז' לרבי הושעיה; כ"ק יג ע"ב לרבינא).

עכר"ם. שור של כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם; ולהפך, פטור (כ"ק לו ע"ב מ').

חרש שוטה וקטן. שור של פקח שנגח שור של חרש, שוטה וקטן חייב ולהפך פטור; אבל ב"ד מעמידין אפטרופוס לשור של חשו"ק שנגח ומעידין בו לפניו.

נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן, חזר לתמותו, דברי ר"מ; ר' יוסי אומר הרי הוא בחוקתו (כ"ק ל"ט ע"א; ע"ב).

נפרעין מנכסי יתומים לגולה ולנזקין (כתובות ט, ז' לרבי נתן).

הזיקו בעצמן פטורין לעולם (כתננה כ"ק פו ע"א מ' ונדלוי כן בניזקין)

פט. מיני נזקי ממונו.

המשנה הראשונה בריש כ"ק מחלקת בין מיני הממון והיא מונה והולכת ד' אבות נזיקין: השור (קנו, מן ונגל) והבור, המבעה (אדם, או מן השול) וההבער. המשנה הזאת מיסודה של רבי ישמעאל היא והראיה על זה הלשון, הצד חשיה שבהן שאינו נמצא רק במדרשיו של רבי ישמעאל. קטעים מן

המשנה הזאת נמצאים באמת במכילתא דריו"ש (על הפסוק כי תלא אש; על הפסוק כי יבער; על הפסוק שלם ישלם).

צ. ה ש ו ר .

צא. נגיחת השור התם.

הגדרה. נגיחת השור דבר משונה הוא: אין דרכו בכך ואין הוא מועד לזה. נגח פעם ראשונה ושניה הרי הוא בחזקת תם; נגח ג' פעמים — נעשה מועד („שור אינו מועד לטולם" לשון המגילה דרשב"י כא; ג). .

בנגיחה כוונתו להזיק משא"כ בשן (אכילת פירות בשנו): כוונתו להנות ולא להזיק (כ"ק ד ע"א למעלה).

אין לבעלים הנאה בנגיחה, משא"כ בשן או בנגבה וגזלה.

שגגת השור ואונסו. לא התכוון השור להזיק, הבעלים פטורים.

טעות השור. שור שהתכוון לכותל ונגח לשור, הבעלים חייבים, דברי רבי יהודה; רשאו' פטורים (כ"ק מד ע"ב).

תולדות הנגיחה. (דברים הדומים לה). נגיפה, נשיכה, רביצה בעומה (כ"ק א, ד מ'; כ"ק ב ע"ב). לכל אלה דין נגיחה בהיותן דומות לה: אין השור מועד להן מתחלתו ואין לו הנאה על ידן (על כניסת הסוס כ"ק יו ע"א מ').

אכלה שאינו ראוי לה, גם זה דומה לקרן (עו ע"א). כלב שאכל שה; חתול שאכל תרנגולת, קרן הוא (כ"ק עו ע"ב).

שמירת השור. השור לקרנו בין מועד ובין תם צריך שמירה מעולה. כן דעת ר"מ על פי באורו של ר' אלעזר; משא"כ בבור אש ושן ורגל: בהן די בשמירה פחותה. אמנם לרבי יהודה שור מועד כשאר אבות הנוזקין המועדין מתחלתן שדי בהם שמירה כראוי. בתם מצריך גם רבי יהודה שמירה מעולה (הטעם במועדין מתחלתן הוא אולי משום שגם על אחרים להזכר מפניהם, מה ע"ב; נכ, ע"ב), לראבי"ק די בשמירה פחותה לקרן בין בתם בין במועד. שמירה פחותה זו היא כעין דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה (כ"ק נה ע"ב).

הערה. שמירת נזקין ושמירת אונסין. נמצא ששמירת הבעלים

לנזקין (כשן כור וכגל וכן כקין כוונט ללד המועד) שמירה פחותה ודומה לשמירת ש"ח שאינה שמירה נגד נגבה ואבדה.

מסירה לש"ח בקרן. לפיזו ש"ח ששמר שמירה פחותה ואת אומרת כראוי, ויצא השור והזיק לקרנו הצריך שמירה מעולה, הוא פטור והבעלים חייבין (הטור מה ע"א ודעת ר"א ב"ק ד, ז ושם חלוק שמות ר"מ ור"י. והטור הספר החמישי, משפט ההתחיות, סעיף קטא).

מסירה לידי חרש שומה וקמן. מסרו לחרש שו"ק, חייב (ב"ק ע"ב; נה ע"ב מ'. משא"כ בא"ש).

צב. התשלומים והגביה בתם.

הרשות. תם משלם חצי נזק. גם ברה"ר. הזיק ברשות חברו, הררי הוא משלם נזק שלם לר' טרפון (כ, ז מ').

חצר השותפין חייב בו על קרן (ולא על בן וכגל ב"ק יד ע"א).

וכוח בין החכמים. אמר ר"ט: ומה במקום שהקל על שן ורגל, ברה"ר שהוא פטור, חייב ברה"י נזק שלם, קרן שהחמיר עליו לשלם חצי נזק ברה"ב לא כש"כ שחייב ברה"י נזק שלם: — א"ל, דיו לבא מן הדין להיות כנדון.

משפט העונשים. חצי נזק בתם קנס הוא (למען ישמרו כעתיד, כן לרב טורא כריה דר' יהוסף כנגוד לרב פפא, יולא ממנו לענין מודה בקנס ולענין גביה כגבל, ב"ק טו פא; ע"ב).

תם משתלם מגופו. עלה חצי הנזק על ערך גופו, אין הבעלים משלמין את המותר (טו ע"ב מ').

הבעלות בשור. הניזק נחשב כשותף בשור משעת הנגיחה ואילך, כן לר"ע כנגוד לר' ישמעאל (לפיוס התלמוד, ב"ק ג). לר' ישמעאל יכול המזיק לסלק את הבע"ח בכסף. ולכן אין הניזק רק כבע"ח והשור משועבד לו כאפותיקי.

הקדימה בנביה. קדמו בע"ח וגבו מן התם, מוציאים מידם (אף לר"ש, ב"ק לד ע"א).

שכח בינתים. השביח שור דתם בין נגיחה לעמידה בדיון, נותן לו את חלק השבח (ג"ע שנתף הוא טו); השביחו המזיק ע"י פטימה, אינו נותן, אלא כשעת הנזק (ג"ק לד ע"ה).

כחש טחמת מכה, נותן לו כשעת הכחשה (ע"ט).

שמירת השור התם שהזיק כבר ואחריות נזקין האחרים.
אם אחרי הנגיחה הראשונה חזר ונגח לשור בעלים אחרים, שניהם חייבין, המזיק והניזק הראשון: שהרי שניהם שותפים בו. חזר ונגח שלישיה, המזיק והניזק הראשון מפסידים לפי חלקם שיש להם בו, והניזק השני לפי חלקו. כגון שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום, שניהם שותפים בשור ולכל אחד מנה בו. חזר ונגח שור יפה מאתים, הניזק השני גובה מנה מן השור: חצי מנה ממזיק וחצי מנה מניזק הראשון, נמצא שאין כי אם המשים לכל אחד משני אלה האחרונים. חזר ונגח פעם שלישיה לשור יפה מאתים, הניזק השלישי גובה מנה: חמשים וזו מהניזק השני, עשרים וחמשה מניזק הראשון ועשרים וחמשה מהמזיק, נמצא שכ"ה זון נשאר לכל אחד משני אלה האחרונים (כן דעת ר"ם בגמ' לר"מ, ג"ק לו ע"ה).

שום השבירים. היתה הנבלה שוה דמים, שמין אותה לבעלים ואת חצי המותר משלם המזיק מנוף התם (כדין כל יקי ממון ודין מועד), כן לרבי מאיר; רבי יהודה אומר זה נוטל חצי המת וזה חצי המת, זאת אומרת שניהם מטפלין בנבלה (נמאל דין תם חמור מדין מועד אם הפחיתה הנבלה בינתים שהמזיק מפסיד? אמנם אכ"י ור' יוחנן מעמידין דין דמי יסודם במקרה שהנבלה בינתים, השוה היטב ג"ק לד ע"ה).

צג. מועד.

שור שנגח בקרניו שלש פעמים נעשה מועד. הוזהרה זו נקראת העדאה (כגלי ית ע"ב ועוד) או הועדה (כירושלמי, ג"ק ז, כ וייתר דיוק).

המועד כוונתו להזיק וכוונתו לדבר ידוע.

טעות. התכוון להכרו והכה את האשה ויצאו ילדיה הבעלים פטורים מדמי הולדות (ג"ק מה ע"ב מ').

העידו בו ג' ימים נעשה מועד; ג' פעמים ביום אחד אינו מועד
(לדני יהודה בנגוד לר"מ).

סרוגין. נגה לסרוגין, כגון כל יום שני, הר"ז מועד (ב"ק לו ע"א).

ספק מועד. יצא ביום ראשון להזיק, בשני לא יצא ובשלישי יצא
והזיק, הר"ז ספק מועד (ב"ק ב, ו לדנ. סוכמלמי מדמה דינו זה של רב לדני נדה,
לר"ה הסתפק בזה רב מקום, נדה פ"ט ע"א).

העראה טפוסית (דלכות). מועד לדרך מיוחד זה, אינו מועד לדרך
אחר, בנגוע לזמן, מקום ואופן, ולכן: מועד למינו אינו מועד לשאינו
מינו; לקטנים — אינו מועד לגדולים (כן לדני יהודה, ב"ק לו ע"א מ'). מועד
לפול על בנ"א במקום ידוע, כגון בכורות, אינו מועד למקום אחר (לדנ,
ב"ק מה ע"ב). מועד לקרן ימין, אינו מועד לקרן שמאל (לדנ ב"ק מה ע"ב).
מועד לוסת, כגון שננח ג' פעמים לוסת ידוע, וזאת אומרת לזמנים ידועים
בדלוג ידוע, למשל יום טו בחודש זה, יום טז בחודש השני, יז בחודש
השלישי, הר"ז מועד לוסת, כן לרב; שמואל אומר עד שישליש בדלוג
(ב"ק לו ע"ב).

שיטת רב. רב הכנים שיטת הטפוסית כמשפט העברי. דרכו
בכלל להתחקות על הדרכיות המיוחדת והמשונה של בנ"א וחיות. מוצאים
אנו אצלו לרוב הלשון, אדם עשוי לעשות כך וכך" (ב"ב מה ע"ב; מו ע"א;
קטו ע"ב).

רב הוא ג"כ היחיד ששם לבו על כפילת הטפסיות שבבני אדם
והדברים השונים. השוה על זה הספר החמישי, משפט ההתחייבות, סניף
קטו, ד"ה טפוסיות כפולה.

בטול ההעדראה. חזר בו ג' ימים ולא נגח, הרי הוא שב לתמותו
(כן לדני יהודה, אבל לר"מ: כדי סיוה סתינוקות מממשין בו, ב"מ ב, ו מ').

תולדות הקרן. שור הדש בניר כוונתו להזיק והוא מלומד לכך
(וסני הוא מועד מתחלתו, ב"ק י ע"א ורש"י ד"ס ד"ט).

זאב, ארי ודוב והנמר והנחש, הרו אלו מועדין; ר"א אומר כומן
שהן בני תרבות, אינן מועדין, חוץ מן הנחש. (ב"ק טו ע"ב).

שמירת שור מועד. לפי ששור מועד התחזק להעדראה אחרי ג.

פעמים לכן החמירה בו התורה יותר מכשור לשנו ורגל ובאש ובור. בשור מועד הצריכה איפוא התורה שמירה מעולה. השוה למעלה. סעיף י"א ד"ה שמירת.

צד. שן השור.

מדת התכשרותה להזיק. הבהמה מועדת לאכול דבר הראוי לה. תולדות השן: נתחככה בכותל להנאתה, נתגלגלה על פירות להנאתה וטנפה אותם (כ"ק ג ע"א).

אינו חייב על שן רק ברשות הניזק. הצר השותפין שאינו מיוחדת לשוורים, אלא לפירות, הרי הוא כחצר היחיד, ואם הניזק שור השותף האחד לפירות חברו, הרי"ז חייב. היתה מיוחדת לשניהם, הרי"ז פטור וכן בבקעה (כ"ק יד ע"א וכן דעת הגמ"א ע"ס).

צה. רגל השור.

הגדרה. הבהמה מועדת מתחלתה לשבר בדרך הלוכה ואין זה משונה; אין לה הנאה מהזיקה. רגל הזיקה מצוי בנגוד לשן (כ"ק ג ע"א; ד ע"א לכתא).

משלם הוא על הרגל נזק שלם מן העליה או ממיטב השדה.

הרשות. אין הוא חייב על רגל רק אם נכנסה בהמתו לרשות הניזק והזיקה (כ"ק י" ע"ב).

תולדות הרגל: הזיקה בנופה, בשערה, בפרומבוי שבפיה ובזוג שבצוארה בדרך הלוכה, חמור במשאוי ועגלה מושכת בקרון.

הכלב והגדי שהניחן בראש הגג, מועדין הם לקפוץ (כ"ק ט"א ע"ב מ').

נתזו צרורות. ררך הבהמה להיות צרורות מנתזים מתחת רגליה והם נחשבים כחצים הבאים מכחה (כ"ק ג"ג ע"א כ"ג"ו ד"ה תלוי). צרורות תולדות הרגל הן, אמנם אין הם דומים לה ממש לפי שאינן נעשים ע"י גוף הבהמה, כי אם על ידי כחה. הלכתא נמירא שבצרורות משלם בעל הבהמה

חצי נוק (כן למאורו של רכא, ב"ק י' ע"א; ע"ב), אמנם לסימכים משלם נוק שלם. אף כי דומה הוא נוק צרורות לנגיחת תם בתשלומי חצי נוק, אין חצי נוק צרורות משתלם מנוף הבהמה, אלא מן העליה כדון רגל (לרכא ורכא פפא, ב"ק ג' ע"ב): וכן פטורין עליו ברה"ר כדון רגל (ג' ע"ב).

צרורות בשנוי. נתנו הצרורות ע"י בעושה (תולדות קרן), ספק הוא אם משלם חצי נוק או רביע (ספקו של רב אבו, ב"ק יט' ע"א).

העדאה בצרורות. אין העדאה לצרורות. (ספקו של רכא, ב"ק יח' ע"ב).

צו. בור.

שעור העומק. י' טפחים למיתה, פחות מ' לנוקין (ב"ק כ' ע"ב); ג' ע"א בסוף תוס' כס' ד"ה איצטריך; ירושלמי ב"ק ה', ו).

מדת התכשרותו להזיק. בור תחלת עשותו לנוק (ב"ק ג' ע"ב למטה; ט' ע"ב למטה), אין דרכו לילך ולהזיק (משנה יט' ב"ק), אינו עשוי להזיק דברים שאינם ראויים לו (להוציא כלים, ב"ק י' ע"א). ולכן פטורים על הכלים בנוקי בור; רבי יהודה מחייב (ב"ק נ"ג ע"ב למטה).

נוקי כלים בכור. אינו חייב על נוקי כלים בכור (כנראה משום שהנור קטוע ואין דרך הכלים לנדוד ולפול והאדם המטלטל אותם לרין להורג); רבי יהודה מחייב (ב"ק נ"ג ע"ב).

תולדות הכור. כל תקלה ברה"ר בכור הוא, כגון המניח שם אבנים ומשאית (ב"ק ג' ע"א; כח ע"א). על בורו המתגלגל חייב, כגון הקושר דליל בתרנגולת (ב"ק יט' ע"ב). על בור שנעשה ע"י שורו פטור (ל"ה ורכא ב"ק ט' ע"ב; מה ע"א).

תורת הסכוב בכור. בור שחיבה עליו התורה להבלו הוא ולא לחבטו. מתה הבהמה ע"י החבישה, קרקע עולם הזיקתו ואין הכור רק גורם. כן דעת רב (ב"ק כ' ע"ב). וכן דעת תלמידו ר' אלעזר (ב"ק כח), כגנוד להגלילים ר' ינאי, ר' יוחנן ושמואל (דעת ר' יוחנן כגנוד מפורש לר' אלעזר ב"ק ג', א סוף ודעת ר' ינאי ב"ק ה', ז) הדינים הבאים כשיטת רב הם.

שימת הדרומים והסוראים. לשימתם דו-פרצופים לבור: בור להבלו—והוא הוא הכור האופו—ובור לחבטו.

נפל השור מקול הכריה לתיך הבור על פניו והרי הוא מת מהבלו, חייב; לאחוריו והרי הוא מת מחבטו, פטור (כן לגבי כנגוד לשמואל ב"ק נג ע"ה ונגוד לר' יגאי ב"ק ה, ז. שם נתחלפו המלים פטור וחייב).

הניח אבנו ומשאו ברה"ר ובא אחד ונתקל בהם ונחבט בקרקע, הרי הוא פטור (כן לר' אלעזר ב"ק כח ע"ב ונגוד לר' יוחנן ב"ק ג, א כסוף). נתקל בקרקע ונחבט באבן, בעל האבן חייב (כח שם וע"ש לשיטת רבי יוחנן).

נשברה כדו ברה"ר והוחלק בו חברו והזוק גופו בקרקע, בעל הכר פטור (לרבי כנגוד לשמואל, ב"ק כח ע"א כסוף).

הרשות. בעלות הבור. הכורה בור ברה"ר, חייב. כן לר' ישמעאל (ב"ק כע ע"ב ר' אלעזר בשמו וכן כדמיתא ב"ק מט ע"ב לגביסת התוספתא ע"ש. (תוס' ד"ה ת"ר), אבל לר"ע פטור הוא.

כרה בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו, חייב אף לר"ע (על פי באורו של רב יוסף ב"ק: ע"א נמעה). כמו כן אם חפר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר, חפר בור ברשותו והפקיר בורו ורשותו, פטור הוא לר"ע: לפי שאין לו בעלים (אמנם לבאורו של רבנא מתייב על זה ר"ע על מעשה הכריה). נעשה הבור מאליו ברשותו והפקיר שניהם, הרי הוא פטור, גם לר"ע וגם על פי באורו של רבנא, אבל מחייב הוא לרבי ישמעאל: לפי שהיה לו למלאותו ולא מלאו. נעשה בור ברה"ר ע"י שורו, הרי הוא פטור עליו לכל הדעות (לרנא ב"ק מט ע"א).

כרה בור ברשותו ולא הפקיר לא בורו ולא רשותו (כגון שחפר כרס"ו ופתחו לרה"ר), ממנו הוא וחייב עליו מצד שור. ולכן: נפל לתוכו שור לאחוריו ונחבט בקרקעו ומת, הרי הוא חייב (לר"ח על פי רב, ב"ק נג ע"א). נפלו כלים לתוכו ונשברו, הרי הוא חייב (שלא נפערו כלים רק כבוד להכנו, אבל כור שרשותו חייב על הכלים. השו"ע לרמב"ן ממלחמות כפירוש דברי ריב"ש ב"ק ה, ז).

הערה. כנראה תולדות קרן הוא ולא תולדת שן: שהרי מחייב עליו גם ברה"ר, מ"מ אינו משונה כקרן.

בעלות ע"י זכיה. בין חפר את הבור ברשותו בין חפרו אחר וזכה בו הוא, הרי הוא חייב עליו.

כלל. בשמירת נזקין דין הכונה כבעלים (לר' אלעזר ב"ק ה, ב).

חפר בור י' טפחים ובא אחר וסיידו ע"מ לזכות בו, האחרון חייב (כן הלשון בבבלי נא ע"כ, אכל כירושלמי כ"ק א, כ הלשון: שטיפס חייבין).

ההופך את הגלל ברה"ר ונתכוון לזכות בו והזוק בו אחר, הרי הוא חייב (לר' אלעזר כ"ק כט ע"כ: ג, ד לתוקי, א"כ שטיפס דרומית).

לקח, ירש או קבל במתנה, הרי הוא חייב (כ"ק ס, ז).

תקלות. וכן בתקלות. נשברה כדו ולא סלקו, נפל גמלו ולא העמידו, הר"ז חייב בנזקיהם. כן לר"מ, וחכא' (כני יסודס) פטור מדיני אדם משום הפקר נזיקין (א"כ כני יסודס כדעת ר"ע רבו). התכוון לזכות בחרסין, הר"ז חייב (כ"ק כט; ע"א ג, ב. מסקנת כירושלמי לר' יוחנן וכן דעת ר' יוחנן כ"ק כט לשון הראשון מפקיר נזקיו פטור בנגוד לר' אלעזר).

שיטת ר"ע. ר"ע, ובעקבו הולך תלמידו רבי יהודה, רואה את העבירה בעלבון יחס האחיה והחכה שבין איש לרעהו, ולא בההפסד המעשי והממשי היוצא ובא על ידי העול שאחד עשה לחברו. ולכן כל שאין הוא בעל התקלה בשעת ההיזק, אינו חייב (פסוק למעלה ראש פסוק א).

לא הפקיר את התקלות, ממונו הן זיש להן דין שור, כן לרב ולתלמידו ר' אלעזר ב"ק כח ע"ב, בנגוד לשמואל ור' יוחנן ב"ק ג, שפוטרים על נזקי צלוחית באבנו בנגוד מפורש לר' אלעזר (כ"ק כח), ולכן:

הניח אבנו ומשאו ברה"ר ולא הפקירן, והלך אחר וצלוחית בידו, והטיחה באבן ונשברה, חייב בעל האבנים.

שיטת הסוראים. שני מיני בור הם: בור שלא ברשותו — והוא הבור האופי — ובור ברשותו והוא מצד ממונו ותולדות שור הוא או אולי תולדת קרן (לחכמי הגליל ובהרדע"א שלא ירדו להכיר את ההבדל המקצועי שבין שטיפס אשכר שלדעתם אין הכור יכול להיות תולדות סקין, לפי שאינו משונה כקנן. ולכן הם חושבים לשני מיני הכור לסוג. כטור, לפי ששטיפס תחת עשיתו לזקן ושאין דרכו לזקן ולהזיק ואינו עשוי לזקן דברים שאינם ראוים לו.

צו. שמירת הבור. כסוי.

כסהו כראוי ונפל בו שור, הרי הוא פטור. כסוי ראוי הוא כדי שתהא עגלה מהלכת עליו טעונה אבנים (כ"ק ס, ז). ראוי לשוורים ואינו ראוי לגמלים והגמלים מצוין ללכת שם, הר"ז פשע (כ"ק כג ע"כ וע"ס).

כסהו ונתגלה, אינו חייב אלא עד שיודע לו ע"י קול וכדומה, או עד שיודיעוהו (דפה ראשונה לרב, דפס ביה לנפול). נותנין לו שעות להמציא לשם עצים לכסוי (ל' יוחנן, כ"ק נב ע"א; ב"ק ס, ז: מותנין לו שעות לכתוב אדוים מן הלכונן).

בור של שני שותפים, עבר עליו הראשון ולא כסהו והניחו לשני משתמש בו ולא כסהו, השני חייב (נא מ' וג'). וכן אם מסר דליו לשני. הניחו מגולה ועבר השני והניחו מגולה, שניהם חייבין (כ מ').

צה. אש.

מושג. המדליק אש בתוך שלו ואין בינה לכל צד בית חצי כור (לחכמים, או יו אמות ל' אליעזר) ויצאה האש והדליקה בתוך של חברו, הרי הוא חייב (כ"ק סא ע"ב). עברה גדר שהיא למעלה מד' אמות, דרך הרבים או גהר, הר"ז פטור (סא מ'). היתה האש נכפפת למטה ולא קודחת, הרי הוא חייב, אפילו במרחק מאה אמה. כן לרב בנגוד לגלילים: ר' יוחנן (כ"ק ו, ס) ולשמואל (כ"ק סא ע"א).

מדת התכשרותה להזיק. האש דרכה לילך ולהזיק כדוגמת השור (כ ע"א מ'; י ע"א). דרכה לאכול דבר שאינו ראוי, כגון לחוך עצים וכלים וסכסוך אבנים (י ע"א; ס ע"א מ').

תורת הסכוב באש. אש ככחו היא, אבל כח אחר מעורב בו: לפי שנעזרת היא בהליכתה ע"י הרוח (כ"ק ג ע"ב). אשו משום חציו היא והרי הוא כאדם המזיק בידים, כן דעת ר' יוחנן, מתניתא ורבא; וכו' דעת התוספתא המובאת ב"ק א, ב כראש. אמנם לר"ל חייב האש מצד ממונו הוא (כ"ק כג ע"א) ולמכשירי נזק היא נחשבת (כ"ק א, ט). זאת אומרת עברת פשיעה: שעליו לשמור את ממונו ולא שמר.

ד' דברים. חייבין על האש משום נזק ומשום ג' דברים: צער רפוי שבת (על נזפת לא, לפי שלא התטון), כן לר' יוחנן הסובר אשו משום חציו (כ"ק כג ע"א).

טמון. אינו חייב על טמון, כגון שהיו בו כלים בגדיש שהודלק (כ"ק י ע"א; סא ע"ב מ, אבל לר' יסודס משלם כל מה שנתטון). הדליק בירה משלם כס

מה שבתוכה: שכן דרך בנ"א להניח בבתיהם. הדליק בתוך של חברו, חייב על הכול (ב"ק ס"א ע"ג לר"י ולרנא בדעת החכמים).

גרמות. הכופף קומתו של חברו לפני הדלקה והוא יכולה להגיע שם ברוח מצויה, הר"ז חייב. ברוח שאינה מצויה—פטור: שאינו רק גורם (ב"ק נו ע"א למעלה).

הביא עצים ואור ולבה אותם רוח מצויה, הר"ז חייב: לפי שהוא דומה לזורה ורוח מסיעתו. אם ברוח שאינו מצויה, אינו חייב (ב"ק ע"ג מ' ותוס' ד"ה לכתה כשם הירושלמי וע"ש ס ע"א דעת רב אשי וכתום' שם).

צט. משפט הדיון.

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצרה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד.

פרה שנגחה ונמצא עוברה בצרה ואין ידוע אם משנגחה ילדה, או עד שלא נגחה והרי השתתף העובר בנגיחה, משלם חצי נזק מהפרה כדיון תם; אין לפרה, משלמין רביע מהולד (ב"ק מו ע"א מ' לפירושו של רנא, שם ע"ג בסוף).

מענות בנוגע לערך. הניזק אומר מאתים היה שוה והמויק אומר מצה, הניזק נאמן. (כגון במוק' אש. עשו תקנת אש לניזק כדרך שעשו למויק, כן לרב, ב"ק סג. לדעת רב הושעיה זו היא המחלוקת שבין רבי יסודס ותלמידי במוק' עזון באש, ב"ק ו, ז).

גדרות שהזיקו ותפשוש הניזק, הרי הוא נאמן ליטען עד כדי דמיהם (ב"ב לו).

ק. חבלות באדם.

קא. ע"י עצמו.

החובל בחברו חייב משום חמשה דברים: נזק, צער, רפוי, בושת, שבת.

פיוס. אעפ"י שהוא נותן אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו (ב"ק לב ע"א מ').

שום הנזק. סמא עין חברו, קטע ידו או שבר את רגלו, רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק ושמיין כמה היה יפה וכמה הוא יפה (עכשיו הוא יפה למלאכה קלה, כגון כסומא]: לעומן, קטוע יד ולשזור קשואין).

חבלה באישה. הכה את האישה, משלם נזק וצער לאישה (ופס לה כנכסי מלוה); אין אישה, נותן ליורשיו של הבעל; היתה גרושה, נותן ליורשיה. ולדות. יצאו ילדיה, משלם דמי ולדות לבעל. אין לה בעל, נותן ליורשיו (כל זה לריש לבארו של רבה ור"נ? ב"ק מט ע"א; מט ע"ב; מג ע"ה).

שפחה. דמי ולדות שפחה לארון (כ"ק מט ע"ה).

מעות. נתכוון להכות את חברו והכה את האישה, חייב על הולדות (כ"ק מט ע"ב מ').

רשות. נכנס לחנותו של חברו ברשות ונתזה בקעת על פניו, בעל החנות חייב (כד' דברים, אבל לא בגלות לריב"ח ורנא, ב"ק לב ע"ב).

עונש ד' דברים

החובל בחברו מלבד שהוא חייב על נזקו חייב ג"כ על צער רפוי בישת שבת.

שוגג. אינו חייב רק בפשיעה ולא על שוגג (משא"כ על נזק, ב"ק כו ע"ב ורנ"י ד"ה לענין ד' דברים).

שוגג קרוב למזיד, חייב: לפי שהוא בפשיעה (כו ע"א ורנ"י ד"ה ונתקע).

מעות. נתכוון למעשה זה או למטרה זו ועושה אחרת, הר"ז פטור (כו ע"ב).

צער. אומדין כמה אדם כיוצא בו רוצה ליטול להיות מצטער כך (לקטוע לו ידו כמזכנת למלכות כנס או כסיף, ב"ק פה ע"א ועש"ה).

רפוי. חייב לרפאותי. עלו בו צמחים, אם מחמת המכה, חייב; שלא מחמת המכה, פטור. חיתיה ונסתרה, חיתיה ונסתרה, חייב לרפאותו. חיתה כל צרכה, אינו חייב לרפאותו.

שבת. רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין: שהרי בתוך חליו בטל הוא גם ממלאכה קלה כזו.

הערת הבריייתא. אם תאמר לקתה מדת הדין, שאלו בריא היה היה נשכר לעבודה חשובה יותר? — מדת הדין לא לקתה: שכבר נתן לו בשום הנזק דמי ידו ורגלו (ב"ק פה ע"ג).

היה ראוי אחרי הנזק למלאכת טוחן, נותן לו כל ימי חליו שכר פועל. טוחן וכן כיוצא בזה (לכנא, ב"ק פה ע"ג).

עבד עברי. הכה לעבד עברי של חברו, נותן שבת גדולה (דמי נזק) לעבד ושבת קטנה (שכרין אותו כשומר קטן) אחרי האומד וימי נפלו למשכנ איני ראוי גם לזה) לרבו, כן לאביו; רבא אמר הכול ינתן לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות (ב"ק פו וע"ג גירסת התוס' וה"ח).

הפה עבד עברי שלו, חייב בכול חוץ מבשבת (ב"ק פו ע"א).

בושת. מושג. האמוראים האחרונים השתדלו לנתח מושג הבושת.

רב זכיר מסתפק בזה אם הבושת כסיפת פנים הוא ולכן יש לפטרו אם מת המבוש מעצמו אחרי שנתכייש, או כולו בפני רבים הוא. רב פפא מסתפק אם מתיחסת הבושת לכל המשפחה.

שעור הבושת. הכול לפי המבויש והמתכויש (ב"ק פג ע"ג). רואין אותו כבני חורין היורדין מנכסיהן (אכל אין זמין את העשיר לפי עשיר): שהן בני אברהם, יצחק ויעקב. כן לר"מ; רבי יהודה אומר: הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו; רשאי: עשירים כבני חורין היורדין מנכסיהם והעניים כפחיתים שבהן (ב"ק פו ע"ה).

התוקע לחברו. נותן סלע; רבי יהודה משים ריח"ג אומר סטרו, נותן לו מאתים זוז; לאחר ידו, נותן לו ד' מאות זוז; צרם כאגוז, תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקו, העבד טליתו טמנו, פרע ראש האשה בשוק, נותן לו ד' מאות זוז; זה הכלל: הכול לפי כבודו (ב"ק פ"ה).

הבועט בחברו. לרכובה — שלש, לבעימה — חמש, לסנוקרת — ינ... (ב"ק כז ע"ג).

מעות כבושת. נתכוון לכייש את הגדול וכייש את הקטן; עבד — וכייש את בן חורין, נותן לגדול דמי בשתו של קטן ולב"ח דמי בשתו של עבד (פי ע"ה).

אונס. נפל מן חגג והזיק ובייש, פטור (פו ע"ב; כ"ק כו ע"א).
נפשות. חרש וקטן בני בושת הם (פו ע"ב לר"מ וע"ג כאלוהו של ר"ס). שומת
אין לו בושת.
עור. אין לו בושת (לרבי יוסה, כ"ק פו ע"ב).
עבר. אין לעבר בושת (לרבי יוסה בנגוד לחמוס, פו ע"א מ').

קב: חבלת עבר.

חבל בעכרו והפיל ראשי אבריו, הרי הוא יוצא לחרות,
השוה דינו יציאת העבד בהשהתת ראשי אבריו בספר החמישי, משפט
ההתחיות, סעיף רטו ד"ה בהשהתת.
יציאת העבד לחרות בהפלת אבריו היא מטעם קנס (שנוט לו ע"ב מ';
כ"ק עד ע"ב).

קג. חבלה ע"י בהמתו.

תם שחבל באדם, הבעלים משלמין חצי נזק; ר"ע אומר נזק שלם.
הגביה. תם שחבל באדם משחלם מניפו ולא מן העליה (כדן תם
שהיך שור וכן לר"ע, כ"ק מכ ע"ב).

קד. חטאי השבועה.

קה. כוללות.

טיקרא נמצאים עונשי קרבן בשבועת שקר: חטאת בשבועת בטוי,
חטאת עולה ויחדד בעדות, אשם כפקדון. חכמי התנאים הראשונים, כמו
ר"א ר"ע ור"ש, סוטיחים ומלמדין שאין קרבנות שבועת עדות ופקדון נוהגים
רק בתפיעת כספן.

תורת האשמה (המעילה) והעבירה (הנניד המשפטי).

בשבועת כטיי חייבין על השוגג ופטורין על האונס (ל"ב).

בשבועת העדות והפקדון חייבין על זדון המעשה (מידעו שהס נופרס) והקרבן, או על זדון המעשה ושגגת הקרבן (לא ידעו ששגס קרבן עליהם), ופטורים על שגגת המעשה. טעם הדבר לפי שבשניהם לא נאמר ונעלם (שנעות לז ע"ג; ולחוקי ד, ב סוף).

אמנם לרבי שמעון פטור המזיד בשבועת הפקדון (שנעות לז ע"ג; ז ע"ד ל"ב). ר"ש מרמה שבועת הכפירה בפקדון לאשם מעילה, לפי ששניהם בני קרבן אחד הם: שניהם מוסיפים חומש ושניהם מסוג עברות הדנאה הם (אמנם מלד בני ים נענשה גכ לז שנעות ובתניטה וס"ב מסוג גרמא ההפסד לחכרו כשנעות העדות). כן מבאר רב הזנא, והוא בודאי משמו של רב רבו, את דעתו של ר"ש (שנעות לז ע"ג). רב הכיר באמת לדעת את ההכדל הטפסי שבין שתי העברות האלה כדרכו בכ"מ להבדיל ולהכיר בין המקצועות.

השוה הספר הרביעי בדיני חזקת ג' שנים סעיף יט.

ככלל דן ר"ש בעברות מנקודת מביט העונש. דרכו לצמצם בקציבת העונש. וכן בכפירת ממון בשבועה ובאו עדים אח"כ ר"ש פוטר מחומש ואשם מפני שיש בו כפל (ג"ק סו ע"ב).

וכבר בדיני השום אנו רואים נטיותיו של ר"ש להאריך את ההיזק לפי ההנאה וההפסד בדיוק מוחלט. הוא יושב ומחשב כל צדדי ההפסד וההנאה ואינו דן לפי זדון המפסיד והמוזק, ואת אימרת לפי מדת ההפסד וההנאה שהיתה בכונתו להפסיד ולהנות, כי אם לפי ההיזק שעלתה בידו, לפי המטרה שהשיג. נטיותיו זו לצמצם במדת העונש הביאתו להכיר את השנוי האופי שבין שבועת כפירת ממון ושבועת העדות מתוך שנוי העונשין שביניהם. תחת זה הכיר את הדמיון שבין שבועת כפירת ממון למעילה בהקדש מתוך שווי העונש החמור שבין שניהם: היספת חומש ואשם בשני סלעים.

יש להעיר עוד שדרכו של ר"ש ללמוד דין הדיוט מדין הקדש (ס"ה ג"כ ע"ט ע"ב).

אם הייב מלקות בשבועת פקדון בהתראה, ספק היא בכבלי (שנעות לז ע"א).

שבועת בטוי בכלל שבועת פקדון. לדעת רב כלולה הראשונה בשניה, ולפיכך:

אם אינו יכול להתחייב מפני השני, כגון שלא היתה בו כפירת ממון ממש (נקים ודומה), חייב משום בטוי.

אבל אינו כן דעת חכמי הגליל ונהרדעא, ר' יוחנן ושמואל (שנוטות ח, כ; בבלי מט ע"ב). גם ר' ירמיה סובר כרב (כ"מ לו ע"א להוציא מרבי אסי. כן לרי"ך לומר ולא רבי אמי, שדרכו ללכת כשיטת ר' יוחנן ושמואל דכותיו)

רבי ירמיה נסמך באמת ברוב המקומות לדעת חכמי סורא והדרום.

קו. שבועה ונדר.

זה הוא „איסור הבא על ידי עצמו“ (שנוטות כד ע"א) או מדבר ומביא קרבן“ (שנוטות יט ע"ב מ' לר"ע).

הגדרה. שבועה שאוכל ולא אכל או שלא אוכל ואכל, הר"ו עבר על לא תשבעו בשמי לשקר

שבועה שאכלתי ולא אכל או שלא אכלתי ואכל, הר"ו עבר על לא תשא את שם ה' א' לשוא.

בקונמות נדרים, כגון שאמר קונם עלי כבר זה ואכלו, עובר על כל יחל (כן לכך דימי כסס ר' יתן, שנוטות כ ע"ב. אמנם לרבין בשם ר' יוחנן—ודבריו מדויקין יותר בכל מקום—שבועה על העבר משום שקר הוא, להבא. משום לא יחל (כידר ?).

ואיזהו שוא? הנשבע לשנות את הידוע (כא ע"א וספס כו ע"א; כד ע"א מ'). וכן דעת ר' יוסי ברבי בין (שנוטות ג, ו).

מלשון ר' הילא בשם ר"א תלמיד רב שבועות ג, א נראה ג"כ שלשעבר משום שקר הוא. והנה ר' אבין קבל בכ"מ דבריו מר' הילא, א"כ שיטת רב ור"א תלמידו שעבר משום שקר ור' יוחנן סובר (כגד דימי) משום שוא.

מושבע מפי אחרים. השריעהו אחרים וענה אמן, חייב (כס ע"ב מ' וז').

שוא הוא ג"כ לחכמי דרום הנשבע על האמת הידועה ולא רק הנשבע
לשנונו הידוע (לחוקים, ר"ל ורש"ל, שנועות ג, ח).

הבאי. לנדרי הבאי ושבועות הבאי מותרין (שנועות ג, ת מתוספתא נדרים
פז וע"ש מה"ט).

קז. האשמה (המעילה) והעבירה בשוגג.

עב „שבועת בטויו“ חייבין מכות על זדונה וקרבן עולה ויורד על
שגגתה (על שא פטור מקרבן, שנועות כז ע"כ מ').

העלמה. נעלמה ממנו שבועה חייב קרבן; נעלם ממנו החפץ פטור.
אנוס. פטור מקרבן (כו ע"א ועש"ה).

שוגג. נדרי שגגות מותרין, שבועות שגגות מותרות (נדרים כה ע"כ).
אמנם בירושלמי פ"ג: שבועות שגגות אסורות.

אינו חייב קרבן אלא העתיד לבוא, כן לר' ישמעאל בנגוד לר'ע
(שנועות כז ע"א).

קה. תנאים בשבועה.

שבועה שלא אוכל כבר זו אם אוכל זו, אכל את הראשונה בשוגג
ושניה במזיד, פטור. להפך—חייב; שתיהן בשוגג, פטור; שתיהן במזיד
ואכל לתנאי ואח"כ לאיסור, חייב מכות; אכל לאיסור ואח"כ לתנאי, מחלוקת
ר' יוהנן זר"ל בדבר התראת ספק (כל זה לכא שנועות כח ע"כ).

קט. שבועת כפירת ממון.

הנשבע לשקר על ממון חברו שבידו, בין שבא לידו לשם פקדון או
שמצאו אחרי שנאבד מבעליו ובין שגנבו או גזלו, אם הודה אח"כ מעצמו
משלם קרן וחומש לבעלים ומביא אשם איל כן שתי שנים בשני סלעים
(כ"ק קח ע"כ מ').

השביעו חברו ואמר אמן, חייב (חכמים לומדים מושבע מפי אחרים בפקדון מכנסה העדות). כפר שלא בפני ב"ד ג"כ חייב. מושבע מפי אחרים שכפר שלא בפני ב"ד; חייב, ר"מ או' פטור (מחלוקתם היא בסכנת "דון מינה ומינה ואוקי כאתרא". כלשון הירושלמי והבבליות: "ממקום שבאת" או "כאמור בה" שבעות ה, כ). ר"מ סובר כשאנו לומדים דבר מדבר אנו לומדים בו כל איכותיו מן המלמד והרי שבעות העדות אינה אלא בפני ב"ד, (שבעות לו ע"כ מ' לא).

כפירת אחריות. הודה בעקר הממון וכפר באחריותו שעליו, כגון שטען בעה"ב שורי גנבה, מה טיבו אצלך? — ש"ש אנו עליו — והרי הוא פטור מאחריות אונסין — ונשבע לשקר, פטור מקרבן (כנייתא וקראת הסכרה בת"כ והיא כנגוד לדעת רבה, כ"ק קה ע"ב).

כפירת קנס. היה זה דבר של קנס, והרי בידו להודות ולפטור, אם כפר אינו חייב.

כפירה בממון שיש עליו עדים. בכגון זה אינו חייב: לפי שלא כפרו ממון, שהרי יוכל להוציאו ממנו ע"י העדים (כן לכנייתא. וכ' יוחנן מחלק בין פטר חוב לעדים, שבעות ה, א; בבלי לו ע"ב).

כפירת קרקעות. כפר קרקעות בשבעה פטור (לו ע"ב. כנראה אינו כן בשבעות הטבות והיא כדעת ר' יוחנן שם כנגוד לר' אלעזר וכן לפי ר' ירמיה שבעות ה, ב בסוף וע"כ מה"פ ד"ה מפי אחרים).

דיני האשמה והעבירה (נגוד משפטי).

שונג. חייב על הזדון. הויד על המעשה, שידע שחייב לו ושנג על הקרבן, שלא ידע שחייב קרבן, הר"ז חייב (יש כזה משון אשמה ועול, אבל אין זו טענה כלפי הקרבן). שנג בכל, פטור. לר"ש אינו חייב על המזיד בשבעות הפקדון.

קי. השבת הקרן וההומש.

הנשבע לשקר על ממון שנגב או שהופקד אצלו וכדומה, משלם קרן וחומש לבעלים ומביא אשם (אם הודה מעצמו. הדין הזה נוהג כגול וכשומר הטען נגב ונאכד. הרי"ב כ"ק קה ע"כ מ').

כפירת אחריות. הודה בעקר וכפר באחרות, כגון שמען שורי נגבת, מה טובו אצלך? — א"ל ש"ש אני עליו, והרי הוא פטור באחריות האונסין. הרי הוא פטור מחומש (כדייתא וליקרא החסרה בתו"כ, כ"ק קה ע"ב כנגד לדעת רבה).

גזל לאביו ונשבע ומת, משלם לבניו או לאחיו (כ"ק קח ע"ב מ').

גזל לגר ונשבע ומת זה הנר, משלם קרן, חומש ואשם לכהנים (כ"ק קי ע"ב).

מת הגזול, בניו פטורין (קי ע"ה).

ההשבה בתור כפרה. מבל זה יוצא שההשבה לכהנים נחשבה לענין של כפרה ולא לענין של תשלומין.

הקשר בין קרן, אשם וחומש. הביא אשמו עד שלא הביא גזלו, לא יצא (כ"ק קי מ'). נותן את הקרן, חומש ואשם (כגד שמת) לכהנים שבאותו משמר (כ"ק קט ע"ב ב').

נתן את הכסף ליהורב, המשמר הראשון, ואשם לידעיה, המשמר שאחריו, יצא. נתן ליהורב את האשם וכסף לידעיה שבא אחריו בינתיים, יחזיר יהורב את האשם לידעיה; אין האשם קיים, יחזיר ויביא אשם אחר ויתן לידעיה; רבי יהודה אומר יחזיר הכסף ליהורב (לכני יהודה לא הכנת הכסף סקר, כי אם כפרת האשם, כ"ק קיא).

כפל וחומש ואשם. נשבע ומת ובאו עדים ואח"כ הודה, משלם כפל משום עדים וחומש ואשם משום הודאה. החומש עולה לו בכפלו, כן דברי ר' יעקב; חכאו' אין מוסיפין חומש אלא לקרן המשתלם בראש. אבל במקום שיש כפל אין חומש; דשאו' אין חומש ואשם במקום שיש כפל (שני מיני עונשין נפתחו בשני המקרים: הגפל במקרה גנבה והכרת הגנב ע"י עדים, וחומש ואשם בגנבה ובטעות שקר והודאת פלמו. כדון שלפנינו יש לנו מקרה מורכב, לר"ש דין בו רק משום המקרה הראשון כמו שהוא מתנגד כולל לכל מקריהו (Casuistik).

החומש. החומש מחלוקת היא אם החומש מלכד או מלגו (ספרה נחוקתי פרק יב, ב; ספרי נמדבר בא פ' ג; כ"מ נד).

קיא. שבועת העדות בשקר.

עדים שנשבעו לשקר ואמרו אין לנו יודעים לך עדות, או שהשבעים ואמרו אמן בשקר, מביאים קרבן עולה ויורד.

צמצום החוק. חכמי התנאים צמצמו למאוד נהיגת החוק הזה כאשר יתראה במקצת הדינים הבאים.

אינן חייבין עד שישמעו מפי התובע: „בואו והעידוני“ —. שלח ביד עברו או שאמר להם הנתבע משביע את עליכם... הרי אלו פטורין (א"ט ע"ב).

אין חייבין רק על תביעת סמון (מנעית ל"ט ע"ב מ' ו').

אינן חייבין עד שייחד עדיו. אבל אמר לסיעת בנ"א שעדיו ביניהם: משביעני עליכם... פטורין (ל"ט ע"ב).

דיני האשמה והעברה (גוד משפ"ט).

חייבין בקרבן על זרון העדות וזרון השבועה. נשבעו וידעו לו עדות, אבל לא ידעו עונש הקרבן שעל שבועת שקר, הר"ז זרון העדות ושגנת השבועה וחייבין. שכחו את העדות ונשבעו לשקר ואח"כ נודע להם, פטורים מן הקרבן, וזה הוא שגנת כל העדות (שטות ל"ט ע"ב מ' ; י"א ע"ב ל"ב).

הכפירה. אינו חייבין עד שיכפרו בכ"ד, ואת אומרת במקום שראוין להעיד, חייבין. נשבעו ה' פעמים חוץ לכ"ד וכפרו בכ"ד, חייבין על כל אחת ואחת. נשבע לפני כ"ד ה' פעמים וכפרו אינו חייבין אלא אחת על בולן: לפי שאינן יכולים לחזור ולהודות אחרי הכפירה הראשונה.

קיב. שפיכת דמים.

בעצמו ובלי אמצעות.

הרוצח נפש מישראל, נהרג (כסוף).

תורת המעשה והאשמה. השוה כל זה למעלה חלק שני, סוף ד והלאה.

הרג שלא בעדים מכניסין אותה לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ (סנהדרין פ"א ט"ז).

ק"ג. רציחה באמצעות ממונו.

שור מועד שננח איש ומת, הבעלים משלמים כופר והשור נסקל.
שור תם שננח איש ומת, הבעלים פטורים מכופר והשור נסקל;
רבי יוסי הגלילי אומר: משלם חצי כופר (כ"ק טו ע"א בסוף).
השום. בתורה נקרא הכופר, פדיון נפשו.

לר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה הגלילי דמי נפש המזיק הוא, ולחכמים—דמי נפש הניזק. רב חסדא מנסח מחלוקתם בסגנון זה:
לר' כופר כפרה היא לנפש המזיק ולחכמים—תשלומי הניזק הוא. לר' יוסי האחרון בירושלמי כופר קנס הוא ובמזיק שמין אותו (כתובות ג, י).

היחס בין כופר ומיתה. שימת הדרומים. לדרומים כל מקום שאין בו מיתה אין בו כופר. כן לרב בשור שהרג בלי כוונה (כ"ק מד ע"א) בנגוד לשמואל, וכן לר"ל (כ"ק מג ע"א) בנגוד לר' יוחנן (שם ע"ב). וכן בניגע לשיר הקדש והפקד שזכו בו אחרים: לר' הושעיה הדרומי פטורים הם מכופר לפי שאין בו מיתה בנגוד לר' ינאי (כ"ק ד, ז. גם נתחלפו השמות).

קיד. הנפשות.

עבד. שור שהמית את העבד, הבעלים נותנים לאדונו שלשים סלעים, בין שהוא יפה מאה, בין דינר (כ"ק מא ע"א מ'). לכן תשלומי שלושים לעבד קנס הם והמורה בהם מעצמו פטור, כדין מודה בקנס (כתובות ג, י); אבל משלם הוא דמיו (שו"י) לאדונו.

נפשות הבעלים. יתומים. היו בעלי השור יתומים והעמידו להם מאפוז'רופוס, אין משלמין כופר (כ"ק מ; יתמי לאו בני כפרה הם).

שותפין. בשיר של שותפין משלם כל אחד כופר שלם (כ"ק מ').

הפקר. שור מדבר והפקר שאין לו בעלים, אינו נסקל; כן דברי רבי יהודה. נגח ולכסוף הקדש או הפקיר, ג"כ פטור (כ"ק מד ע"ב).

קטו. תורת האשמה והמעשה.

רגל בחצר הניזוק, שהבהמה מועדת בה מתחלתה, יש בה כופר ולכן: בהמה שדרסה על תיגוק, בחצר הניזוק, הבעלים משלמין כופר שלם (כ"ק כו ע"א).

נכנס איש לחצר חברו והזיקו שור זה האחרון, פטור על הכופר, אבל השור מסקילה (כ"ק נג ע"ב).

אין כופר אלא בנגיחה ממש, ולא בצרורות (כ"ק מד ע"א למטה).

טעות. נתכוון השור להרוג את הבהמה והרג את האדם; לעכו"ם — והרג ישראל; לנפלים — והרג בן קיימא, הרי הוא פטור ממיתה. פטור הוא ג"כ מכופר, כן לרבה (כ"ק מג ע"א, אבל עולם הוא את דמיו), וכן לר"ל וכן לרב בנגוד לר' יוחנן ושמואל (כ"ק מג ע"ב; מד ע"א. וע"ש מג תוס' ד"ה אמר רבה).

המית עבד בטעות, פטור משלושים שקלים (כ"ל, כ"ק מג ע"א).

אונס. שור האצטרדין פטור מסקילה (כ"ק נט ע"א מ'): לפי שהוא כמעושה (מא ע"א).

אש. הדליק אש בכוונה והמית אדם חייב מיתה (כ"ק מג ע"ב רש"י ד"ה אבל אש).

טעות. אשר שלא בכוונה והמית, משלם דמים (כ"ק מג ע"ב ספקו של רבה).

בור. כבור פטור במיתת אדם, אבל לא מנזק.

בור. חפר בור ונפל בו אדם ומת, פטור ממיתה וחייב בנזקין.

קטז. באמצעות הטעת הב"ד.

קיו. עדים זוממין.

עדים שהעידו שקר והוזמו, נענשים במה שהוזמו לעשות לרעתהם.

עונש זה קנס הוא לר"ע (מכות ב). אינם נעשים זוממין עד שזוימו את עצמן , זאת אומרת בדברים הנוגעים לגופן ולנוכחותן בשעת המעשה , אבל לא אם הזימו את המעשה (הכחשה) .

אינם נעשים זוממין עד שיגמור הדין (כנגוד לדוקים האומרים עד שיהרג) . הכלל הוא : לא הרגו—נהרגין ; הרגו—אין נהרגין (מכות ה ע"ב) . עונש זה לר"ע קנס הוא (מכות ב) . ולכן הודו מעצמן , פטורין (כגון שהזימו כב"ד ונכחו ויהודו לפני כ"ד אחר וכל זה בממון , מכות ב ע"ב) .

מדת העונש . העידו שקר בבת כהן , שדינה בשרפה ודין בועלה בחנק , מיתתן בחנק .

יוצא מן הכלל . העידו בכהן שהוא בן גרושה , אין הם נעשים בן גרושה ; אין גולין לערי מקלט ; אין משלמין את הכופר ; אין נמכרין בעבד עברי .

במקום שאין נענשים כפי אשר הזימו לעשות לאחיהם , נענשים הם עונש מכות משום לא תענה ברעך עד שקר (מכות ב ע"א מ') .

העידו באיש פלוני שחייב לחברו מנה , הרי הם לוקין ומשלמין , כן לר"מ ; חכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה . העידו באיש פלוני שהוא חייב מכות ארבעים , הרי הם לוקין שמונים , כן לר"מ ; חכמים אומרים ארבעים .

משלשין בממון ואין משלשין במכות (זאת אומרת אם העידו בלאהד שחייב נחברו מחטים , משלם כל אחד מנה , מכות ה ע"א מ') .

הכרזה . מכרזים ושולחים שליחים : פלוני ופלוני העדים מתים בב"ד על שעברו עברה זו (סנהדרין פט ע"א) .

קיה . מוציא שם רע .

מושג . המוציא שם רע על אשתו ואומר לא מצאתי לה בתולים זנמצא משקר , הרי הוא לוקה ומשלם מאה סלע , נתאמתו דבריו (ע"י פדות) זנמצא שונתה בהיותה מאורסה , הרי היא נדונית בסקילה .

הוציא שם רע מפי עצמו . בעלה ואמר לא מצאתי לה בתולים זנמצאו דבריו שקר , הרי הוא לוקה ומשלם מאה סלע .

על פי עדים. שכר לעדים להעיד, הר"ז לוקה ומשלם לדעת חכמים, ולר' יודה לוקה ואינו משלם (כתובות מה ע"ב). וכן דעת ראבי"ק ע"ש לא שכרם אלא אמר להם, בואו והעידו ונמצאו משקרים, לר' יודא אין הוא לוקה ומשלם, ולחכמים לוקה ומשלם (כתובות מו ע"א), זאת אומרת עד שיטעון אחרי בעילתו (וכן דעת רב יוסי כתובות ד, ד: ועולם אין העדים נסקלין ולא הכעל לוקה עד שאמרו עמנו היו והכעל שכרו להעיד עד שקר).

באו העדים מעצמם ונמצאו משקרים, הרי הוא פטור מכלום.

הבעל והעדים. הזמתן. לעולם אין הבעל לוקה ולא נותן מאה סלע עד שיסקלו העדים, זאת אומרת עד שיוזמו ויהיו ראויים לדון בסקילה (כתובות ד, ה).

ולעולם אין העדים נסקלין ולא הבעל לוקה ולא נותן מאה סלע עד שיאמרו עמנו היה עמנו היו במקום פלוני והבעל שכרן (או אמר להם, לציטת חכמים) להעיד עדות שקר.

הזמה שלמה. הביא האב כת עדים ואמרו עמנו היו באותו יום והוא שכרן להעיד, שקר עדי הבעל נסקלין והבעל לוקה ומשלם.

הזמה מצטרפת. הביא האב עדים המזימין לעדי הבעל, הרי הם נסקלין ואין הבעל לוקה ומשלם. הביא כתה שניה האומרת שכר הבעל לעדים, גם הבעל לוקה ומשלם.

הכחשה בלבד. הביא האב עדים שהעידו ואמרו הבעל שכר לעדים, אינם נאמנים ואין הבעל לוקה ומשלם.

הביא ב' כתי עדים אח מוימה לעדי הבעל ואומרת עמנו הייתם, ואחת מכחשת לבעל ואומרת ראינו ששכרם, כת הראשונה המזימה של האב נסקלת, והשניה אינה לוקה ומשלם: שעל פיה בלבד, בלי הראשונה, לא היה נענש הבעל במלקות וממון (כתובות ז, ד ל"י יוסי כ"ג ב"ב).

ק"ט. צמצום דין מוציא שם רע ע"י חכמי המשנה

צמצום דבר מוציא שם רע.

רק אשה שלקחה לשם קדושין מבתחלה. יוצא מכלל זה: (1) לקחה

לשם שפחה ויעדה אחרי זה, (2) שומרת שם, (3) אם בא עלה בעודה ארוסה:
(כתובת ד, ה).

הוציא שם רע על קמנה פטור מקנס (שהרי לא בא לחייבה מיתה שקטנה בת עובדין).
כן דעת הדרומים, ר' אמי, ר"ל, ריב"ל (כתובות מד ע"ב; ד, ה).

קב. גונב נפש.

הגונב נפש מישראל, הרי הוא בחנק (מסכתין פד ע"ב מ').

אינו חייב רק על גנבה ומכירה.

אינו חייב עד שיכנסנו לרשותו, ר' יהודה אימר עד שיכנסנו לרשותו
וישתמש בו.

גנב ומכרו לאביו או לאחד מקרוביו פטור לר"ש.

נפשות. אב שננב את בנו? ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה
מחייב וחכמים פוטרין.

עבד. גנב עבד משוחרר, חייב.

גנב חציו עבד וחציו בן חורין? ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין.

עדים. בשתי כתי עדים על גנבה לעצמה ומכירה לעצמה אם
הוזמו כל אחת ואחת פטורה, משום דבר ולא חצי דבר. לכן גם אם לא הוזמו
אין הגונב חייב: שהרי הוא עדות שא"א יכול להזימה (מסכתין נו ע"א לחזקה
נכוח ר"ע).

המקלל אביו ואמו במקילה (מסכתין ס).

עדי גנבה בנפש שהוזמו לוקין, לחזקה בנגוד לר' יוחנן הפוטר משום
שהוא לאו שנתן לאזהרת ב"ד (פו ע"ב).

קבא. המאים נגד האב

מכה אביו ואמו בחנק. אינו חייב עד שיעשה הבורה.

המכה לאחר מיתה פטור.

הכה לרפואה פטור (סנהדרין פד ע"ב).

אין הב"ד נעשה שליח ב"ד לאביו להכותו ולקללו (חזק עמידת סנהדרין פה).
המקלל אביו ואמו בסקילה. אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם
בכנוי? ר"מ מחייב וחכמים פוטרים (סנהדרין פו ע"א).
המקלל אביו ואמו לאחר מיתה חייב (פה).

בן סורר ומורה. הגיל. אינו נעשה בן סורר ומורה אלא משיביא
ב' שערות ועד שיקיף זקן התחתון. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שישתה
חצי לוג יין ויאכל תרטימר בשר (ח"י מ"ט, סנהדרין כ).
בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות
אחרים.

אינו נעשה בן סורר עד שיהי דוצין בזה שניהם, אביו ואמו.
מתרין בו בפני ג', וזאת אימרת מזהירין ומיסרין אותו. ומלקין אותו
אם לא שמע. חוזר וקלקל גדון בכ"ג.

אינו נסקל עד שיהיו שם ג' הראשונים (פ"ג מ').

עדים. היו העדים האחרונים כתה לעצמה והומו, נהרגין (אף לחוקים
על פי ר"ע, בסוכה דבר ולא ח"י דבר, סנהדרין פו ע"א).

בן סורר ומורה גדון על שם סופו: ימות זכאי ואל ימית חייב.

רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה
חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לב"ד ליסקל? אלא הגיע תורה לסוף
דעתו של בן סורר ומורה: שסוף מוכר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו
מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימית זכאי
ואל ימות חייב (ע"ג ע"א).

קכב. הטאים נגר הרת. ע"ז.

עובד ע"ז נקרא פושט ידו בעקר (סנהדרין מט ע"ב).

מגדף, ע"כ. נתן מורעו למולך, הזסית ודמריח בסקילה (י"ג ע"א ע').

העובר, המזבח, המקבל, המנסך, המשתחוה, המקבל עליו לאלוה
האומר אלי אתה, — ע"ב בולן בסקילה.

המגפף והמנשק והמכבד והמרכיב והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל
עובר בלא תעשה, אבל אינו לוקה עליו (משום שהוא לאו שכללות). הנודר
בשמו, המקיים בשמו עובר בלא תעשה, ולוקה עליו (מסנהדרין פ ע"ב מ'; פ
ע"ב ר' אלעזר).

¹ דרך העבודה השוה ג"כ לרב ע"ו (ע"ב).

העובר מיראת אדם או מאהבת אדם, מחלוקת רבא ואבאי סנהדרין
טא ע"ב.

עובר שלא כדרכו חייב (מסנהדרין מד ע"ב לריב"ח).

עבודות רבות בהעלם אחד. ובח קטר וניסך בהעלם אחד פטור
(מסנהדרין סב ע"ה).

שגג. סבר בה"כ והשתחוה לה ונמצא ע"ו, פטור (גם מקינן)? שהרי
לבו לשמים (מסנהדרין סב ע"ב).

אינו חייב קרבן אלא על עבודה שיש בה מעשה, להוציא משתחוה.
לר"ע חייב גם על השתחויה.

המגרף בסקילה (נ ע"ה).

מולך. הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למלך ויעבור
באש (ד).

קבג. עיר הנדחת.

עיר הנדחת. עיר שיצאו אנשי בלועל מאותה העיר בעצמן ומאותו
השבט והדיוח לרוב אנשי העיר, הרי הם נרונים כמרוכים ועונשם בסוף
(מסנהדרין קיא ע"ב).

נפשות המדיוחים. אנשים ולא נשים ולא שלוחין.

עדות. כל אחד ואחד צריך עדים והתראה.

ב"ד. מרובים בסנהדרין גדולה לר' אושעיה בסנהדרין סנהדרין יח.
מי הם יושבי העיר. החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ונשתהו
שם ל' יום, הרי הן בסוף כאנשי העיר. ומצטרפין עם המועט שלא
הודח ונעשים רוב (ק"א ע"ג; ק"ב ע"ה).

העיר וכל השלל שבתוכה נשרפים באש. קובצין את השלל להודך
הרחוב. אין לה רחוב עושין לו רחוב (ק"א ע"ג, ושם ק"ב ע"ה מחלוקת ר"ע נז).
הקדוש. שלל שמים אינו נשרף: קדשי מזבח שמים ימיתו, קדשי ברק
הבית יפרו, תרומות ירקבו, כתבי הקודש יגנוזו.

עושין את העיר תל עולם ואינה שבה ונכנית; אבל עושין אותה
גנות ופרדסים, כן דברי ר"ע בנגוד לריה"ג.

קבר. נוסית הדיוט בסקילה.

לשוננו. האומר, אעבוד; אלך ואעבוד (נגך ונעבוד; אונת); אלך ואונח
(נגך וונח.... זה אולי כמדות עיר גדחת כדעת רב סו ע"ה). שתי המשניות שם צריכים
עיר בריר. השוה עוד סו ע"א.

נביא שהדיח וכן מדיחי עיר הנדחת בסקילה; רשאו' בחנק (י ע"ט
ע"ה; פט ע"ב).

רוח השיטה. לר"ש ההוצאת הדבר לפועל, והתנשמות הדבר
חמורה מהתהלתו והכשרתו.

עדים. אומר לשנים, הן נעשים עדים ואין צורך בהתראה.

אמר לאחד, הוא עונה לו יש לי חברים והם רוצים בכך היה ערום
ואינו יכול לדבר בפניהם, מכמינין לו עדים אחור הגדר. אם חוזר הר"ז
מיטב, ואם אמר כך חובתנו, כך יפה לנו, העומדין אחורי בו הגדר
מביאין אותו לב"ד ונסקל (סו ע"ה מ').

קכה. המכשף.

בעל אוב וידעוני, המכשף כולן במקילה (כ"ט ע"א מ'). לר' יוסי הגלילי מכשף בסייף (פ"ט ע"א). העושה מעשה ממש חייב ולא איחו עיני הבריות עד שנדמה להם כאלו עושה; בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו. ידעוני זה המדבר ידעני בפיו.

הנשאל באוב ובידעוני באוהרה (מהדרין ס"ה ע"א)

להתלמד מותר (ס"ח ע"א)

חיבר חבר בלאו.

חבר חבר, מושג. מאסף חיות נחשים ועקרבים.

מנחש ועונן בלאו.

מנחש ועונן. מושג. אוחו עינים לחכמים, מחשב עתים ושעות ואומר. היום יפה לצאת... לר"ע (ס"ה ע"ב).

קכו. חמאים נגר מחוקקי הדת.

וקן ממרא על פי ב"ד של ע"א בחנק.

מושג. ג' בתי דינין היו שם: אחד יושב על פתח הר הבית, אחד על פתח העזרה, אחד בלשכת הגזית. באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חברי, כך למדתי וכך למדו חברי, אם שמעו, יאמרו להם, ואם לאו, באין להן לאותן של פתח העזרה ואומר... ואם לאו ואלו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצאת תורה לכל ישראל. חזר לעירו והורה לעשות כדרך שלמד, הרי הוא חייב. אינו חייב רק אם הורה נגר סנהדרין שבלשכת הגזית (מהדרין י"ד ע"ב).

לא הורה לעשות, אלא שנה ולמד בדרך שהיה למד, פטור (ט"ז ע"ב מ').

רצו ב"ד למחול לו, מוחלין (פ"ח ע"ב כ"א וע"א כ"ב א"ש יושלס).

נושא ההמראה. אינו חייב רק על דבר שזדונו כרת ושגגתי חטאת. דברי ר"מ; ר' יהודה אומר על דבר שעקר מזה"ת ופירשו מדברי סופרים (פ"ט ע"א).

אבל על דבר מה'ת אינו חייב, שאומרים בו לך וקרא בבית הספר
נמצא שאינו חייב רק דבר שיש בו להוסיף על דבריו התורה, כגון תפילין
(לכ' ארבעים סה ע"ב).

טעם ההטראה, היה הוא אומר כך נראה בעיני והן אומרים מפי
השמועה, נהרג; אמרו שניהם מפי השמועה או שניהם כך נראה בעינינו,
אינו נהרג. כן דעת רב כהנא כנגוד לר"א (פ"ה ע"א).

מיתתו. אין מיתתו אותו רק בכנסת הגדולה שבירושלים ולא בכ"ד
הגדול שביבנה.

פרסום. ר"ע אומר משמדין אותו עד הרגל, שנאמר לכל העם
ישמעו ויראו ולא יודון עוד; ר' יהודא אין מענין את דינו, אלא ממתין
אותו מיד וכותבין ושולחין בכל המקומות; איש פלוני מתחייב מיתה בכ"ד.

קבו. נביא שקר.

המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו מיתתו כחנק.

והמתנבא בשם עכו"ם, מיתתו כחנק.

הכובש נבואתו, מיתתו בידי שמים.

השוותר על דבריו הנבוא ואינו שומע בקולו, מיתתו בידי שמים.

נביא שעבר על דבריו עצמו, מיתתו בידי שמים (פ"ה ע"א).

ההיקף והנושא. המתנבא לעקור דבר מה'ת חייב. לעקור מקצת
ולקים מקצת, פטור חוץ מבעכו"ם (כנהדון: ע"א ע"ב).

קבה. עריות.

כל מקום שנאמר השחתה, דבר ערוה היא (או עט"ס ל' ממטל, כנהדון
מ ע"ב).

נפשות. פחות מכן תשע אין ביאתו ביאה (כנהדון מ ע"ג; ה ע"ב).
בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת כביאה. חייבין גם על שכיבה שלא בנדבך

(סנהדרין נב). על הגדרת הביאה השה סנהדרין עג ע"ב בסוף; ירושלמי ז,
ה; יבמות לד ע"ב; (ג ע"ב מ).

מדרגות העריות. על האם בסקילה.

על אשת אב בין בחייו בין במותו בסקילה. על בלתו, בין בחייו
בנו בין במותו, בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בסקילה.

שתי זיקות. בא על אמו והיא אשת אביו, חייב שתיים (נוגע נקטן
כשנג). ר' יהודה אומר משום אם בלבד (סנהדרין נד).

על חמותו אם חמותו, בשרפה. חמותה לאחר מיתה, מחלוקת היא
(סנהדרין עו ע"ב לדבא).

על בת אשתו, בת בתה, ובת בנה בשרפה.

על בתו, בת בתו ובת בנו בשרפה (גס אם לא היתה בתו בת אשתו, ענין
בתו מאנסתו).

אשת איש. על נערה המאורסה בסקילה. על בוגרת—בחנק;
נשואה—בחנק (כתובות מה ע"ב).

גדר הנשואה. ע"י חופה, ע"י ביאה אחר חופה וע"י מסירה
לשלוחי הבעל (כתובות מה ע"ב; ד, ז).

אין נשואה לעכו"ם רק הנבעלת (סנהדרין ז ע"ב).

בת כהן. בת כהן נשואה יצאה מכלל בת ישראל נשואה לשרפה;
רשאי' אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשרפה (סנהדרין כ ע"א ע"ב).

גם נשואה לפסול, כגון לחלל ולממזר, יצאה לשרפה; ר"מ אומר
נשואה לפסול כבת ישראל היא ומיתתה בחנק.

בועלה בסקילה. היתה נשואה, שהיא בשרפה, בועלה וזוממיה בחנק (פד ע"ב).

אסורי מצוה ושניות מדברי סופרים. זהוה כל הענין הזה יבמות כ.
הדין היא על אסור קדושה, כגון אלמנה לכה"ג, בלאו.

שאר מיני זמה (שאין סגל כשר ולא קורנה, סנהדרין ז, ז ל"ז). על הזכר
והבהמה בסקילה (ב ע"א מ; נד ע"א מ).

קבט. נ ד ה.

הבא על נדה, בכרת (סוטה מסכת נדה):

אזוהרה לבני ישראל להפריש מנשותיהם סמוך לוסתן (נמן עונה, קן לרני ילביה, בטפות יח ע"א).

קד. אסורי מאכלות.

קלא. ש ע ו ר.

אינו חייב רק באכילת כזית.

ר"ש אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן (שנוטות כד ע"א). באיסורי שבועה דעת ר"ע שחייב גם בנשבע סתם בכל שהוא. כולם מודים שבמפרש כל שהוא חייב (שנוטות יט ע"ג).

חצי כזית באיסורי מאכל אסור מה"ת (יומא דפ"ח מחלוקת ר"י ור"ל).

שהיה. שהה באכילת כזית כדי אכילת פרס, הר"ז מצטרף (כ"ט-ח"י נכ"ד) לרבע כזית, ט"ו כו ע"א למטה).

כל שעורי חכמים להחמיר חוץ מכגרים של כתמים (נדה נח ע"ג לר"א אבנ).

ביוה"כ האכילה ככותבת הגסה והשתיה כמלוא לוגמיו.

כל האוכלין מצטרפין וכל המשקין מצטרפין; אכילה ושתיה אינה מצטרפת (יומא ח, ב מ').

בשבועה. שבועה שלא אוכל ושתה, חייב. אכל ושתה, אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה, חייב שתים (שנוטות כ"ג ע"ג מ' ו').

קלב. צ ר ו פ.

צרוף שני אסורים. כל אסורין שבתורה מצטרפין ללקות עליהם.

שנאמר לא תאכל כל תועבה: כל שתעבתי לך, הרי הוא ככל תאכל (כ)
ג"מ, ע"ו כו ע"א, וכן לר' יוחנן נזיר פ"ו).

כל האיסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור (ל' אהו נשס ד' יוחנן,
גזיר לט ע"ב).

כל שאין שעורין שוה אינן מצטרפין (כן לדני יושע, מעילה י" ע"א מ').

השוה כלל מדעי דומה לזה: כל שתשמישן שוה ועבורן שוה יולדים
ומגדלים זה מזה (בכורות ט ע"א). ונדלוי נשס ר' יושע הדוכש שס הכנס נדכרס כלאה).

ק"ג. תערובת אסור בהיתר.

זה הכלל שהיה רשאו' משום ר' יהושע: כל דבר שיש לו מתירין
כגון טבל ומעשר שני והקדש והחדש לא נתנו חכמים שעור במינן: כל
שהוא אסור, שלא במינן בנותן טעם; דבר שאין לו מתירין נתנו חכמים
שעור במינן לפי מה שהן: תרומה וחלה בא' ומאה, ערלה וכלאי כרם
בא' ומאתים; שלא במינן בנותן טעם (גדלים נח; ו, ד).

יין נסך ככל שהוא, שלא במינו בנותן טעם (ע"ז ג ע"א מ').

דעת רבי יהודה היא שמינן במינו אינו בטל. לרבא הולכין בזה גם
אחרי השם (ע"ז טו).

חמץ שנתערב באחד ממיני דגן, הר"ז עובר עליו; אבל אין כרת
על התערובת (פסחים רפ"ג; חלה א, ב מ').

מצא מין את מינו חוזר וניער. נתבטל האסור וחזר ונתערב בו
מאותו האיסור, מצא מין את מינו וניער (תרומו' ה, ב; בכורות כג;
ערוקין ט לרבא; פסחים ג, א).

כל האסורין שרבה עליהן בשוגג, חרי הן מותרין (ל' אהו נשס דני
יוחנן, תגיגה א, ת).

כל נותני טעמים, אין לוקין עליהם עד שיטעום טעם (נזיר פ"ו; ע"ו
כו ל' אהו נשס ד' יוחנן).

גדר מן הדבר ונתערב באחר, אם יש בו בנותן טעם הר"ז אסור (גדלים ו,
ט מ').

- יתר דיני נתינת טעם השוה (נו"ד ו, ט).
- דיני היתר מצטרף לאיסור השוה (נו"ד ו, ח).
- דיני בטול בטומאה השוה לרבי יוחנן (נכורות כג ט"ה).
- ריח. לאביו ריחא מילתא היא (פ"ו כו ט"ז).
- צירן ורוטבן של בהמות טמאות אסורין (חולין קיב; קג).

קל"ד. דרך אכילה.

- שתיה בכלל אכילה (יומא ה, ג; מע"ט ג, א).
- דיני דם שקרש השוה מנחות כא.
- הלב שהמחהו עוברין עליו (חולין קג).
- אבל אוכלין שאינם ראויין לאכילה, פטור (יומא ה, ג ביה"כ).
- שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, פטור (טטות כג ט"ז).
- כסימת חטים, גמיעת חומץ מחלוקת אם נחשבות כאכילה לענין חומש (יומא ה, ג).
- השוה נ"כ דיני חמץ נוקשה בפסחים בפרק אלו עוברין.
- בנוגע לראוי לאכילה באוכלין המקבלין טומאה (הגוש נכורות כג ט"ה).

קל"ה. אסור בהנאה.

- יש אסורי אכילה שאסורים גם בהנאה.
- מחלוקת חכמים הוא בהרבה דברים אם אסורים הם בהנאה (הגוש סמוך הגדולה בפסחים, בבלי, פרק ג והגוש נכורות).
- אבל אין לוקין על הנאה (הגוש ביתור מ"מ ט"ג מהלכות יסודי התורה).

קלו. מהלל שבת

העושה מלאכה בשבת במקילה

הבערה ללא יצאה, כן לר' יוסי, התנא מנליל (שנת ט), וכן לשמואל (שנת מ').

אבל לר'ע ור' נתן (פסחים ד ע"ג), לר' ישמעאל (שנת יב; יכמות ו ע"ח) ור'ש (שנת קט) לחלק יצאה.

מתעסק בדבר אחר. המתעסק ועלתה בידו מלאכה אחרת, פסור: שמלאכת מחשבת אסרה תורה, כן לשמואל (מש"כ בתלמיס ועדות: שכן נסבה כריתות יט, הכריתות שנת ע"ג; סנהדרין סו ע"ג קולאח לזה, בוגג בלא מתכוון". הסוכ עוד לשון "מתעסק" אלא שמהל תולין יג ע"ח).

מטעם זה נפטר ג"כ המקלקל במלאכת שבת (שנת קו) והעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה (ל"ג, שנת קיח).

קלז. עברות שבמקדש.

קלח. הפסולים לעבודה.

זרים. זר ששמש במקדש? ר'ע או' בחנק; וחכאו' בירי שמים (פ"א ע"ג, וסבה עוד פד ע"ח בטוף חלוק פשיטות ודעת ריב"ז).

טומאים. שמש בטומאה (גנון בשמח טס), במיתה בירי שמים (סנהדרין ג ע"ח וע"ג תוס').

טבול יום ששמש בירי שמים וכן מחוסר כפרה ושלא רחוק ידיים ורגלים.

שתויי יין ופרועי ראש במיתה בירי שמים.

ערל, אונן, יושב באזהרה,

בעל מום, רבי אומר במיתה; חכאו' באזהרה.

חלול תרומה. זר שאכל תרומה במיתה בירי שמים (א ע"ח ופ"א טס לזכ ע"ג).

כהן טמא שאכל תרומה טהורה במיתה בידו שמים
האוכל טבל במיתה בידו שמים (מסדרין פג ע"א).

מעילה.

הויד במעילה, רבי אומר במיתה; חכאי באזהרה (מסדרין פג ע"א).
הנהנה מן ההקדש, הריו מעל וחייב אשם מעילות.
אין מעילה אלא כמוציא מן ההקדש לחולין; הוציא מהקדש להקדש,
אין מעילה, ולכן:

השוקל שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה, לא מעל; קנה בהמה
ממנו והרי יצאו לחולין, מעל (כן לר"ש האומר מיד בקניס נתנו את המעות לתנופי, אבל
לחכמי לא נתנו את המעות רק אתר הכני, שקליס ב, ב ירושלמי).
מבריה ארי חשיב הנאה לענין מעילה (שקליס ב, ב לר' אבין נכס רבין
דחמן).

אין מועלין בשקלים בשירי לשכה; רמאי מועלין (שקליס פפ"ג).
בדם: אלו ואלו מתערבין באמה ויוציאין לנחל קדרון ונמכרים לגננין
לזבל ומועלין בדרמים, דברי ר"מ ור"ש; חכאי אין מעילה בדרמים
(האספתא מעילה פ"ב).

גזרו על פרה שלא יחד מועליק באפרה (שקליס פפ"ו ט"ג אם הוא אכ"ת).

